

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Bc. Petra Sodomková

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: N 6202 – Hospodářská politika a správa
Studijní obor: Pojišťovnictví

Analýza rodinné politiky v České republice a Švédsku

The Analysis of the Family Policies in the Czech Republic and Sweden

DP-EF-KPO-2012 26

Bc. Petra Sodomková

Vedoucí práce: Ing. Boučková Žaneta, Ph.D., katedra pojišťovnictví

Konzultant: Ing. Špika Jakub, ACNielson Czech republic, s. r. o.

Počet stran: 88

Počet příloh: 0

Datum odevzdání: 4. 5. 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

V Liberci, 4. 5. 2012

Bc. Petra Sodomková

Anotace

Diplomová práce na téma „Analýza rodinné politiky v České republice a Švédsku“ je pojata z hlediska poskytování přímé i nepřímé finanční podpory rodinám. Zahrnuje čtyři části, které vystihují rodinou politiku v obou porovnávaných sociálních státech a zejména její používané finanční nástroje. První část interpretuje vlastnosti rodinné politiky v evropských zemích, jak se vyvíjela až do současnosti a poté sociální události spojené s rodinou, které kryjí rozebírané finanční nástroje rodinné politiky. Druhá část představuje vývoj rodinné politiky a vysvětlení pojmů pro analýzu nástrojů v České republice, které jsou popsány velmi podrobně. Struktura třetí části je stejná jako ve druhé, zobrazuje vývoj rodinné politiky ve Švédsku a rozebírá její peněžní pomoc pro rodiny s dětmi. Závěrečná část obsahuje komparaci českých a švédských dávek, kde je předpokladem rodina se dvěma dětmi.

Klíčová slova

Česká republika, finanční nástroje, rodinná politika, sociální události, Švédsko, životní úroveň

Annotation

Thesis which topic is "The analysis of the family policies in the Czech Republic and Sweden," is conceived in terms of providing direct and indirect financial support to families. It includes four parts that describe family policies in both compared welfare states and especially its use of financial instruments. The first part interprets the characteristics of family policies in European countries, development of social policy until now and social events connected with the family, covering financial instruments of family policy. The second part presents the development of family policy and contains explanation of terms for the analysis of tools in the Czech Republic, which are described in great detail. The structure of the third part is the same as in the second, shows the evolution of family policies in Sweden and discusses its cash assistance for families with children. The final section provides a comparison of Czech and Swedish social benefits, where a family with two children is a main precondition.

Key Words

Czech Republic, financial instruments, family policy, social events, Sweden, living standards

Obsah

Seznam obrázků.....	10
Seznam tabulek	11
Seznam zkratk a značek	12
Úvod	13
1 Charakteristiky rodinné politiky v evropských zemích.....	15
1.1 Vývoj rodinné politiky a její definice	15
1.2 Principy, cíle a nástroje rodinné politiky	20
1.3 Typologie rodinných politik	24
1.4 Sociální události spojené s rodinou	28
1.5 Problémy sociálního státu	31
2 Rodinná politika v České republice	33
2.1 Historie.....	33
2.2 Současnost	35
2.3 Finanční nástroje.....	38
2.3.1 Mateřství.....	39
2.3.2 Rodičovství.....	42
2.3.3 Výchova.....	45
2.3.4 Smrt živitele.....	48
3 Rodinná politika ve Švédsku	51
3.1 Historie.....	52
3.2 Současnost	52
3.3 Finanční nástroje.....	56
3.3.1 Mateřství.....	56
3.3.2 Rodičovství.....	57
3.3.3 Výchova.....	59
3.3.4 Smrt živitele.....	64

4 Komparace vybraných rodinných politik z hlediska poskytování finanční podpory rodinám	67
4.1 Česká republika a Švédsko	67
4.2 Mateřství	70
4.3 Rodičovství	73
4.4 Výchova	75
4.5 Smrt živitele	79
Závěr	82
Seznam použité literatury	85
Citace	85
Bibliografie	88

Seznam obrázků

Obrázek 1	<i>Úhrnná plodnost, 1950–2009, pětileté průměry v západoevropských zemích...</i>	18
Obrázek 2	<i>Úhrnná plodnost, 1950–2009, pětileté průměry ve středoevropských zemích ..</i>	18
Obrázek 3	<i>Stručný přehled dávek sociálního zabezpečení.....</i>	23
Obrázek 4	<i>Vývoj úhrnné plodnosti na území ČR.....</i>	34
Obrázek 5	<i>Vývoj úhrnné plodnosti Švédsku .....</i>	53
Obrázek 6	<i>Stručný přehled dávek pro rodiny ve Švédsku .....</i>	55
Obrázek 7	<i>Porovnání úhrnné plodnosti v ČR a ve Švédsku .....</i>	68

Seznam tabulek

Tabulka 1 <i>Modely sociálního státu a typy rodinných politik</i>	27
Tabulka 2 <i>Vývoj úhrnné plodnosti v ČR</i>	36
Tabulka 3 <i>Životní minimum v roce 2012 v ČR</i>	39
Tabulka 4 <i>Rodičovský příspěvek v roce 2011 v ČR</i>	44
Tabulka 5 <i>Normativní náklady na bydlení pro nájemní byty</i>	47
Tabulka 6 <i>Vývoj úhrnné plodnosti ve Švédsku</i>	53
Tabulka 7 <i>Přídavek na dítě ve Švédsku</i>	60
Tabulka 8 <i>Hranice příjmů pro získání příspěvku na bydlení</i>	61
Tabulka 9 <i>Hranice příjmů pro získání příspěvku na bydlení</i>	62
Tabulka 10 <i>Příspěvek na bydlení ve Švédsku</i>	62
Tabulka 11 <i>Příspěvek na bydlení ve Švédsku</i>	63
Tabulka 12 <i>Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství v ČR a Švédsku</i>	71
Tabulka 13 <i>Rodičovský příspěvek v ČR a Švédsku</i>	74
Tabulka 14 <i>Ošetřovné v ČR a Švédsku</i>	76
Tabulka 15 <i>Příspěvek na bydlení v ČR a Švédsku</i>	78
Tabulka 16 <i>Sirotčí důchod v ČR a Švédsku</i>	79
Tabulka 17 <i>Vdovský důchod v ČR a Švédsku</i>	80

Seznam zkratek a značek

ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
ČSÚ	Český statistický úřad
DVZ	Denní vyměřovací základ
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
HICP	Harmonizovaný index spotřebitelských cen
MD	Mateřská dovolená
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PPM	Peněžitá pomoc v mateřství
SCB	Švédský statistický úřad
SEK	Švédská koruna
VPTM	Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Úvod

Rodinná politika je nejen z ekonomického, ale i z demografického hlediska stále diskutovanějším tématem, jak pro rozvíjející se sociální státy, tak pro cílové skupiny, na které má aplikace jejích nástrojů dopad. Rodina, jako nosný prvek společnosti, potřebuje v různých životních situacích pomoc ze strany státu, protože její příjmy nestačí na pokrytí potřebných nákladů. Tyto situace země řeší prostřednictvím rodinné politiky, resp. poskytováním finanční pomoci rodinám.

Do státní podpory lze zahrnout jakoukoliv finanční pomoc, ať už přímou či nepřímou, pro členy rodiny. Analýza finančních nástrojů se omezuje na poskytování dávek pro rodiny s dětmi, konkrétně se dvěma dětmi, spojené se sociálními událostmi vzniklé v mateřství, rodičovství, při výchově dítěte a smrti živitele. V celém obsahu práce se předpokládá, že nenastanou žádné životní komplikace v rodině, jako např. nemoc matky, předčasný porod, náhradní péče neboli adopce atd.

Hlavním cílem práce je určit, do jaké úrovně poskytovaná finanční podpora rodinám kompenzuje ztrátu příjmu a jak vysoké dávky poskytuje vedle příjmu, jako nadstavbu, v nastalých sociálních událostech. Dílčím cílem je porovnat systém sociálního zabezpečení a konstrukce finančních nástrojů. Cíle se dosahuje pomocí aplikace vhodných metod. Pro pochopení systému rodinné politiky a její používané finanční nástroje se využije metoda analýzy a syntézy. Pro zobrazení rozdílů mezi poskytovanými finančními nástroji se aplikuje komparativní metoda. Pro stanovení výše dávek slouží matematické metody a zhodnocení indukce a dedukce. Další zdroje pro popis obecných zákonitostí budou odborné knihy, internetové stránky a elektronické stránky institucí a organizací, českých i zahraničních, týkající se problematiky rodinné politiky.

Právě vysvětlení obecných zákonitostí zahrnuje první část práce, kde se zasvětilo do podvědomí rodina jako objekt rodinné, resp. sociální politiky. Zobrazuje stručně historii rodinné politiky a její souvislosti, a také představuje sociální stát jako institucionální rámec rodinné politiky a jací jsou jeho představitelé. Poté se zaměřuje pozornost na dávky poskytované státem na pomoc rodinám, jež je východiskem pro další analýzu. Na konci

jsou stručně vystiženy problémy související i s rodinnou politikou, se kterými se stát, ač nerad, v současnosti potýká.

Druhá a třetí kapitola se zabývá analýzou finančních nástrojů, prostřednictvím níž stát poskytuje podporu rodinám s dětmi, v České republice a Švédsku. Tyto části slouží jako podklad pro komparaci z hlediska poskytované podpory pro rodiny. Rozebrané finanční dávky jsou aktuální k roku 2012, kde začaly být v platnost nové podmínky a výpočet dávek v některých sociálních dávkách, zejména Česká republika přijala v platnosti nová pravidla v poskytování rodičovského příspěvku, který se snaží zohledňovat sladování rodinného života s rodinným.

Závěrečná část obsahuje komparaci jednotlivých používaných nástrojů obou zemí, kde praktický příklad ukáže poměr vzhledem k mediánové mzdě, která reprezentuje ukazatele životní úrovně. Na konci rozebírané dávky, jako součást porovnání, se vysloví doporučení pro Českou republiku, která má v oblasti rodinné politiky rezervy, a posouzení, zda jsou nástroje vhodně využity. Rodinná politika také souvisí s demografií, proto je na začátku jednotlivých částí také uvedena úhrnná plodnost a její vývoj na území obou zemí.

1 Charakteristiky rodinné politiky v evropských zemích

V této kapitole bude představena rodinná politika zemí Evropy. Nejdříve bude uvedena historie rodinné politiky, poté jaké jsou její cíle a jakými nástroji těchto cílů dosáhne. Tyto nástroje budou východiskem pro analýzu finanční podpory rodin v České republice a Švédsku. Každý stát uplatňuje v rodinné politice jiný model, proto se zde také představí jejich typologie. Na závěr bude zmíněno, jaké jsou vcelku důležité problémy státu, se kterými se potýká v důsledku změn společnosti.

1.1 Vývoj rodinné politiky a její definice

Rodinná politika je obor sociální politiky, proto bude zpočátku velice stručně vymezena její definice. Podstatu pojmu „sociální politika“ je obtížné vystihnout, většina autorů si jí přizpůsobuje, ale v celé podstatě se shodují. Pro upřesnění jsou uvedeny alespoň dvě nejuváděnější definice, které vystihují její pojetí.

Tomešova (2010, s. 29) definice praví: *„Sociální politika je soustavné a cílevědomé úsilí jednotlivých sociálních subjektů ve svém zájmu udržet nebo dosáhnout změny ve fungování nebo podpořit rozvoj svého či jiného sociálního systému nebo soustavy nástrojů k realizaci své či jiné sociální politiky. Výsledkem tohoto soustavného a cíleného úsilí je činnost (fungování), rozvoj (zdokonalení) či změna (transformace) systému vlastního nebo jiného nebo soustavy nástrojů. Projevuje se rozhodováním (nebo nerozhodováním) a činností (či nečinností) sociálních subjektů.“*

Další uváděná definice zní: *„Sociální politika je politikou, která se primárně orientuje na člověka, na rozvoj a kultivaci jeho životních podmínek, dispozic, na rozvoj jeho osobnosti a kvality života“* (Krebs et al., 2010, s. 17).

Zjednodušeně řečeno je sociální politika činnost, která má za cíl, chránit obyvatelé určité země proti sociálním událostem. Podporovat jejich rozvoj a vytvářet jim dobré životní podmínky, tzn., aby nebyli vyloučeni ze společnosti.

Rodina

Objekt sociální, resp. rodinné politiky je rodina. Existuje mnoho definic z různých hledisek, které se shodují na tom, že rodina je společné žití rodičů nebo partnerů s dětmi.

Rodina je považována za nejstarší sociální jednotku společnosti, která je ve většině států předmětem zvláštní podpory uskutečněná právními, ekonomickými a sociálními opatřeními rodinné politiky a která je součástí sociální politiky státu. V moderní rodinné politice se považuje rodina, soubor osob společně bydlících a hospodařících, jako domácnost, kde je rodina úplná či neúplná (Krebs et al., 2010).

V české legislativě, tj. zákonu o rodině není přesné vymezení tohoto pojmu, stanovuje jen to, že manželství je uzavřeno za účelem založení rodiny a řádné výchovy dětí. Pro účely analýzy dávek poskytovaných v České republice bude použita definice, jež stanovuje zákon o státní sociální podpoře (1995, § 7): *„Za rodinu se považuje, oprávněná osoba a společně s ní posuzované osoby, a není-li těchto osob, považuje se za rodinu sama oprávněná osoba.“*

Ministerstva práce a sociálních věcí, neboli MPSV, (2004, s. 10) definuje rodinu jako *„celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity.“*

Tradiční rodina

Tradiční rodina je rysem společnosti do průmyslové revoluce. Představuje alespoň třígenerační rodinu, která byla považovaná za ekonomickou jednotku. Všichni členové žili společně a rodina plnila všechny funkce. Otec zastával roli živitele a matka roli hospodyně. Tato rodina byla velice stabilní, tzn. relativně nezávislá na vnějším okolí popř. státu.

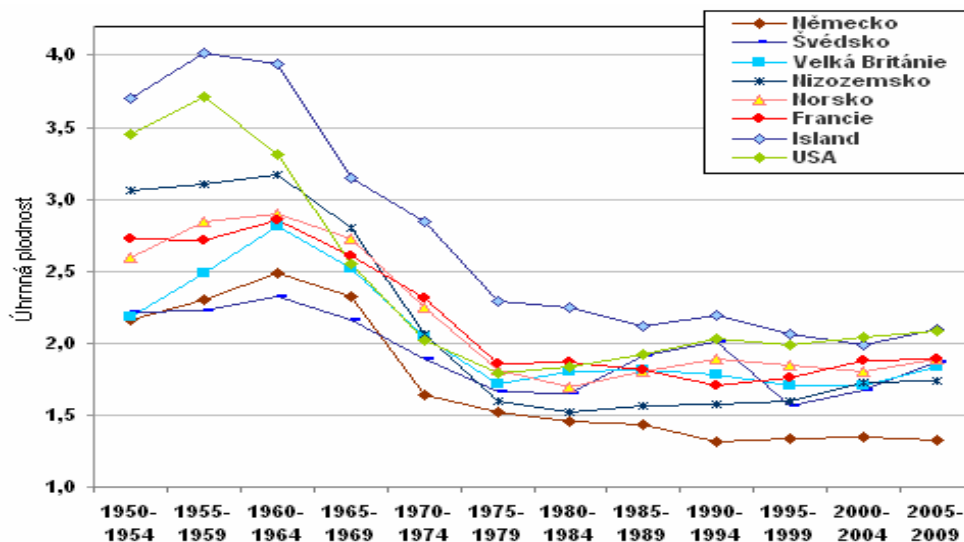
Veřejná rodinná politika

Stát, jako veřejný subjekt rodinné politiky, poskytuje sociální, ekonomickou a právní pomoc rodině. Zaměřuje se na podporu a pomoc při založení rodiny, na ochranu rodičky i vzhledem k zaměstnání a zasahování při rozpadu rodiny ve prospěch dítěte (Tomeš, 2011).

Vývoj rodinné politiky

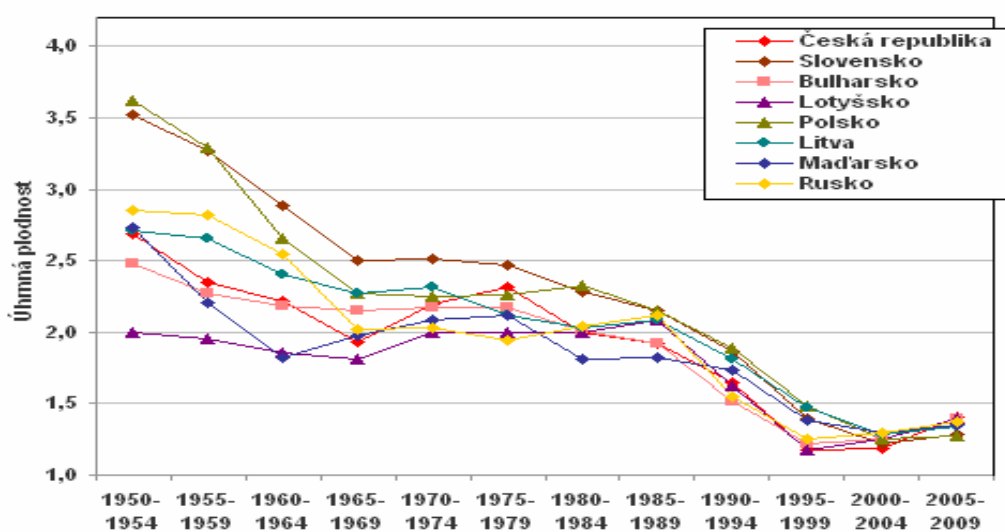
V nedávné době byla charakteristická tradiční rodina, jejímž smyslem bylo plození dětí, které měly být ekonomickým přínosem do rodiny. Důvodem rozpadu tradičních rodin (odchodu dětí z rodiny) je období industrializace v devatenáctém století, kdy byla migrace do měst, a začalo se zmírňovat omezení při uzavírání sňatků. Další příčina byla liberalizace rozvodového zákonodárství, kdy také docházelo ke snižování počtu dětí v rodinách. Projevovalo se to v zemích západní Evropy, poté jižní a východní Evropy a to už velmi pozvolna (Krebs et al., 2010).

V západoevropských zemích se po druhé světové válce opět rodiny začaly rozvíjet a začalo se rodit více dětí. Věk rodičky prvního porodu byl pod 25 let a země zvyšovaly svou plodnost, jak je možné vidět na obrázku 1. Ovšem v druhé polovině šedesátých let opět výrazně klesá úhrnná plodnost. To mělo za příčinu postoje mladé generace. Odsuzovali tradiční rodiny, protože se chtěli více vzdělávat, získávat zkušenosti a zajistit si místo na trhu práce a to zejména u žen. Proto odkládali založení rodiny a její rozvoj. To se také projevilo v průměrném věku manželů při narození dítěte, věk rodičky se posunul ke třiceti.

Obrázek 1 Úhrnná plodnost, 1950–2009, pětileté průměry v západoevropských zemích (DEMOGRAFIE, 2011)

Z obrázku 2 lze pozorovat, že ve středoevropských zemích v druhé polovině šedesátých let byla přijata opatření, která měla předcházet pádu plodnosti pod zachovnou hranici 2,1, tj. hodnota úhrnné plodnosti, která vyjadřuje průměrný počet dětí na ženu. Opatření ji na nějakou dobu zlepšila. Ovšem vývoj plodnosti po několika letech opět začal klesat, tedy i počet narozených dětí. Zásadní pokles zaznamenaly země v devadesátých letech dvacátého století a některé země už v osmdesátých letech.

Obrázek 2 Úhrnná plodnost, 1950–2009, pětileté průměry ve středoevropských zemích (DEMOGRAFIE, 2011)

V dnešní době už není pravidlem uzavírat sňatek pro rození dětí. Nezáleží na tom, zda je pár manželský nebo jen spolu žijící. Základem se stala láska a přitažlivost, a proto se začala zmenšovat ekonomická role rodiny. Na scénu proto musel přijít stát a rozvíjet sociální politiku na podporu a pomoc rodinám.

Sociální politika v Evropě, která pomáhala rodinám, se nejprve vyvíjela jako doplněk ke mzdě, někdy nazývána jako sociální mzda a vznikla po první světové válce v Belgii, a poté byla i za druhé světové války široce uplatňována v Německu. Na počátku třicátých let Francie, kde výrazně poklesla natalita, vnesla do sociální politiky na pomoc rodině novou dimenzi – pronatalitní cíle. Po druhé světové válce většina evropských zemí opustila pronatalitní charakter zabezpečení rodin a začala preferovat solidaritu s aspekty sociální péče („Social Welfare“). Výjimkou byla Francie, kde si sociální politika na pomoc rodinám i nadále udržovala silný pro-populační aspekt vycházející z dlouhodobých zájmů francouzské politiky v oblasti demografického vývoje (Tomeš, 2010).

Rodinné politiky se vyvíjeli různými směry a byly velice rozdílné v různých zemích Evropy. Např. země Skandinávie zvolily na základě pohlaví velký rozsah státní podpory rodinám. Německo naopak bylo zastáncem tradičních dělení na trhu práce s modelem muž – živitel a žena – hospodyně. Francie se zaměřovala na státní opatření, která měla přispět ke zvýšení porodnosti. Velká Británie prosazovala model uplatňující státní pomoc pouze v případech hmotné nouze, tj. nedostatečný příjem k uspokojování základních potřeb. V současnosti je důraz kladen na rodinu a práci, tím se země s různými rodinnými politikami významně sblížily (Matějková, Paloncyová, 2004).

Definice rodinné politiky

Z výše uvedeného lze vyvodit, že rodinná politika je systém na podporu rodin, ve kterém se stát snaží podporovat rozvoj rodiny, aby bylo dosaženo co největšího počtu obyvatel v dané zemi.

Podle Tomeše (2010) lze v současnosti popsat rodinnou politiku západní Evropy jako komplexní, zahrnující finanční dávky poskytované rodinám a všechna opatření veřejno-právního charakteru, které mají dopad na život a sociální situaci rodin.

Definice rodinné politiky může být pojata ze dvou hledisek a to z užšího a širšího. Do užšího pojetí rodinné politiky lze zahrnout finanční i věcné dávky a služby, které se výhradně zaměřují na rodinu s dětmi či rodinu bez dětí. Finanční podpora rodinám má formu přímých finančních transferů, slev na daních, příspěvky v době mateřské a rodičovské dovolené. Mezi služby lze zahrnout zařízení, které pečují o děti, dotace na tato zařízení, rodinné právo atd. Širší pojetí rodinné politiky zahrnuje všechny oblasti veřejných politik, vč. politik a opatření ve veřejné dopravě, imigraci, bezpečnosti, vzdělání, apod., které mohou mít vliv na blaho rodin (Matějková, Palonciová, 2004).

1.2 Principy, cíle a nástroje rodinné politiky

Z definice sociální politiky, resp. rodinné politiky vychází, že sociální politika je jakási činnost zaměřená na člověka, která ovlivňuje jeho život. V této činnosti se jako v každé jiné musí dodržovat nějaké základní principy. Mezi nejdůležitější patří principy (Nosková, 2011):

- sociální spravedlnost,
- sociální solidarita,
- subsidiarita,
- participace.

Sociální spravedlnost

Jeden z nejdůležitějších a velmi významný princip, podle kterého má být společnost koordinována. Podle Krebse (2010) lze sociální spravedlnost vymezit pravidly, podle kterých jsou ve společnosti rozdělovány příjmy a bohatství, životní příležitosti a předpoklady (např. vzdělávat se, uplatnit se na trhu práce atd.) mezi jednotlivé občany, případně sociální skupiny. Existují tři přístupy: každému stejně, každému podle jeho potřeb a každému podle jeho zásluh.

Sociální solidarita

Představa pod pojmem solidarita je jednoznačná. Jedná se o vzájemnou pomoc, soudržnost či sounáležitost. Lidé se vzdají něčeho ve prospěch druhých. Solidarita se člení podle různých hledisek. V současnosti se realizuje na základě redistribuční politiky státu: mezigenerační solidarita, solidarita ekonomicky aktivních s ekonomicky neaktivním obyvatelstvem, zdravých s nemocnými, bezdětných s rodinami s dětmi.

Subsidiarita

Předpokládá, že občan se má v první řadě o sebe postarat sám nebo využít pomoci rodiny. Pokud se mu nedostane pomoci od rodiny, poté má žádat o pomoc jiné subjekty (nestátní) a až po této cestě, která byla neúspěšná žádat o pomoc stát.

Participace

Vyžaduje, aby občan nebyl jen pasivním příjemcem sociálně politických opatření, ale aby se na jejich cílech podílel. Podílet se na společenském životě, mít možnost vyjádřit svůj názor k tomu, co se týká jiného občana (péče o zdraví, zajištění v nemoci...).

Cíle

Každý může říct, že cílem jednotlivého státu je chránit před sociálními událostmi vzniklé rodině a podporovat ji v jejím rozvoji. A to v době narození dítěte a výchově dětí, ovšem nejen v těchto stádiích rodiny, ale i při úmrtí člena rodiny a dnes již nový trend zajistit ochranu žen a dětí proti týrání. Stát by měl o rodinu pečovat a poskytnout jí ekonomické podmínky na důstojný život a umožnit jí se vzdělávat.

Jak praví Tomeš (2011) cílem veřejné rodinné politiky je vždy zdravý vývoj dítěte, neboť dítě nemá způsobilost k právním úkonům a nemůže se bránit, a proto musí být chráněno státem a ten má povinnost:

- podporovat založení rodiny;
- chránit a podporovat těhotné ženy a matky v době mateřství;
- chránit rodinu a poskytovat ekonomickou podporu rodině při výchově dítěte;

- chránit zájmy dětí;
- poskytnout přiměřené zdravotní, vzdělávací a sociální služby;
- poskytnout sociální, právní a ekonomickou ochranu rodinného života pomocí rodinných dávek, daňových opatření, poskytování bydlení pro rodiny a jiné prostředky.

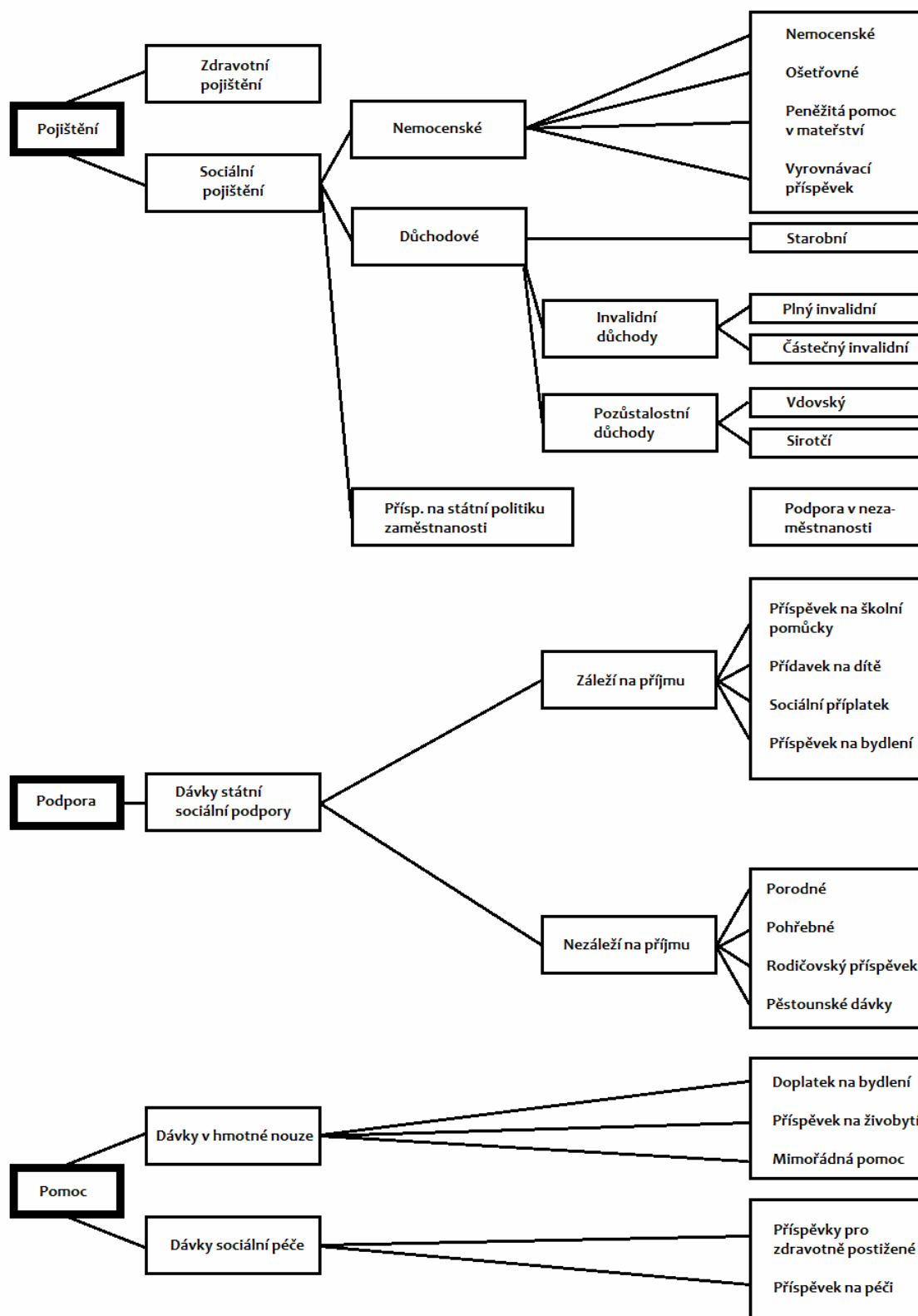
Nástroje RP

Jako každá politika používá k dosažení stanovených cílů určitých nástrojů, zde to jsou:

- dávky
- daňová podpora
- sociální služby
- slevy a zvýhodněné vstupy v sektoru služeb
- nástroje pro slučitelnost profesních a rodinných rolí

Dávky

Jedná se o přímý finanční nástroj poskytovaný rodinám jako peněžitá dávka v určité nastalé sociální události. Zde je vypláceno osm dávek, tj. rodičovský příspěvek, dávky péstounské péče, porodné, pohřebné a příspěvek na školní pomůcky, přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení. První čtyři vyjmenované jsou tzv. univerzální dávky poskytované plošně, tzn., nejsou závislé na mzdě, a čtyři poté jsou závislé na příjmu tzv. adresné. Od účasti, tj. doba placení pojištění, na nemocenském pojištění se odvíjí dávky peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a ošetřovné (Krebs, 2010). Ovšem v každém státu je konstrukce rodinných dávek odlišná, zde jsou uvedeny nejčastější formy. Podrobněji budou rozebrány v následujících kapitolách. Pro přehlednost dávek slouží obrázek 3.

Obrázek 3 Stručný přehled dávek sociálního zabezpečení, vlastní zpracování.

Daňová podpora

Představuje nepřímou finanční podporu rodinám ve formě slev na dani.

Slevy a zvýhodnění vstupy v sektoru služeb

Jak už z názvu vyplývá, jedná se o různé slevy poskytované rodinám ve formě slev a zvýhodnění (např. sleva za dopravu).

Sociální služby

Zahrnuje poradny pro rodiny a mezilidské vztahy např. manželské poradny, poradny pro seniory, různé komerční (pomoc s vedením domácnosti...) a nekomerční (mateřská centra, družiny...) služby na podporu rodin a další.

Slučitelnost profesních a rodinných rolí

V této oblasti je cílem v případě založení rodiny harmonizace mezi zaměstnáním a péčí o dítě - mateřská a rodičovská dovolená, pracovní volno, práce konaná doma, pružná pracovní doba atd.

1.3 Typologie rodinných politik

Jak už bylo uvedeno na začátku práce, po druhé světové válce se v západním světě začal prosazovat „Welfare State“, neboli sociální stát. Je to stát, který se snaží pro své občany zajistit blahobyť, přesněji řečeno ekonomické a sociální zabezpečení. Poskytuje sociální dávky např. na pomoc proti chudobě, na podporu v nezaměstnanosti a sociální služby jako např. zdravotní péče, vzdělávání. V dnešní době jsou lidé vystaveni více sociálním rizikům, než tomu bylo v minulosti. Stali se tak závislí na pracovním trhu, na svém vzdělání a na formách podpory sociálního státu. Keller představuje sociální stát jako velkého pojišťovatele nemajetných (Keller, 2009).

Sociální stát má mnoho podob, není tedy jednoduché vymezit tento pojem. Jak uvádí Potůček (1995): „*Stát, v němž se v zákonech, ve vědomí a postojích lidí, v aktivitách institucí a v praktické politice prosazuje myšlenka, že sociální podmínky, v nichž lidé žijí, nejsou jen věcí jedinců či rodin, nýbrž i věcí veřejnou. Každému z jeho občanů se dostává alespoň určitého uznaného minima podpory a pomoci v různých životních situacích, které jej či jeho rodinu (potenciálně či aktuálně) ohrožují.*“

Modely sociálního státu

Jakým způsobem v rámci sociální politiky stát zajišťuje občanům sociální ochranu? Snaha o vytvoření typologie sociální, resp. rodinné politiky je problematická, proto existuje několik modelů. Většina autorů dojde ke stejným závěrům o jednotlivých typech i přesto, že používají různé cesty.

Nejvíce autorů cituje podle Esping-Andersena, tj. liberální, sociálnědemokratický a konzervativní. Ostatní autoři vychází z tohoto rozdělení a přizpůsobují si jej ke svým účelům. Podle Esping-Andersena byla rodina považována za důležitou jednotku v dosažení blahobytu a bral ji jako celek, avšak v současnosti už není rodina soběstačná jednotka. Do rozdělení nezahrnul kritérium sladění pracovního a rodinného života. Proto se nyní rozlišují čtyři někdy i pět typů sociálních států, které už zohledňují ženu na trhu práce (Matějková, Paloncyová, 2004):

- liberální systém,
- sociálně demokratický systém,
- konzervativní systém,
- režim prorodinně orientovaný,
- postsocialistický režim.

Liberální systém (anglosaský)

V liberálním typu sociálního státu jsou potřeby obyvatel uspokojovány především prostřednictvím rodiny a trhu. Státní zásah přichází až když rodina nebo trh selhávají. Stát poskytuje jen základní sociální dávky, které jsou nízké, a služby pro nejchudší obyvatelstvo, aby jim zaručilo minimální důstojnou životní úroveň (podporuje sociální

pojištění). Cílem je povzbuzování, aby se lidé starali sami o sebe a o rodiny, než rozvíjet solidaritu mezi nimi. V tomto systému není rodina výrazně podporována. Tento model je typický pro USA, Velká Británie a Švýcarsko.

Sociálně-demokratický systém (skandinávský)

Tento systém je charakteristický vysokými daněmi, stát usiluje o co nejvyšší zaměstnanost a je zde vysoký podíl žen na trhu práce. Reprezentant tohoto modelu se snaží omezit vyloučení ze společnosti - systém začleňování do práce, povinného sociálního pojištění, státních sociálních podpor a pomoci i dalších opatření, jimiž zvyšuje zaměstnanost, zajišťuje minimální příjmy a potřebné sociální služby, solidarita se financuje z prostředků získaných z daní. Tento systém umožňuje přes svou podporu a ovlivňování gender vztahů lepší sladění pracovního a rodinného života. Zde je to totiž stát, co se o to stará, kdež to v systému liberálním je to trh.

Konzervativní systém (bismarckovský, korporativní)

Konzervativní model se zaměřuje na sociální ochranu svých občanů. Stát zajišťuje minimální životní úroveň pro lidi, kteří nejsou z důvodu zdravotního postižení zaměstnáni, ztratili pracovní místo, odešli do důchodu apod. Sociální dávky jsou závislé na účasti a výši odváděného pojistného na pojištění. Systém podporuje tradiční role muže a ženy. Muž je živitel rodiny a žena je na něm ekonomicky závislá. Ženy pečují o děti a domácnost a pracují pouze na zkrácený úvazek. Poskytovaná nízká státní podpora neumožňuje sladit rodinný a pracovní život, což má vliv na plány mladých lidí ohledně rodiny. Typické pro Německo, Nizozemsko atd. Také se do tohoto systému zařazuje Francie, ale svými propopulačními opatřeními se liší od klasických konzervativních zemí.

Režim prorodinně orientovaný (latinský)

Tento systém je velice podobný liberálnímu, protože se nevměšuje a na pomoc zasahuje jen v krajních případech. Rozdíl od liberálního je v tom, že stát počítá s pomocí rodiny na ochranu svých členů proti ekonomickým a sociálním rizikům. Tím je také možné do jisté míry vysvětlit pozdější odchod mladých lidí z domácnosti rodičů. Zaměstnanost žen je velice nízká, protože je zde velice výrazný rozpor ve sladění rodinného a pracovního

života, a proto mladé ženy odkládají nebo dokonce odmítají založení rodiny. Pro tento model je typické Španělsko, Portugalsko a další.

Tzv. Postsocialistický režim

Postsocialistický režim nemá v současné době dané charakteristické prvky. Stále se utváří a dá se říci, že se nachází v přechodné fázi. Ve spojení s přechodem na tržní ekonomiku se od počátku devadesátých let reprezentanti tohoto systému musí potýkat s relativně novými sociálními problémy – chudoba, sociální vyloučení, nezaměstnanost. Postupně přechází z prvků státní nadřazenosti a vyrovnání rozdílů ve společnosti a utváří soukromý sektor. Nový systém by měl naopak podporovat odpovědné společenské chování obyvatel. Charakteristická je vysoká zaměstnanost žen. Systém sociálních dávek často nemotivuje k ekonomické aktivitě.

Pro přehlednost a porovnání je tabulka 1, která zachycuje modely a její charakteristiky.

Tabulka 1 *Modely sociálního státu a typy rodinných politik*

Typ „Welfare State“	Liberální (anglosaský)	Sociálně-demokratický (skandinávský)	Konzervativní (bismarckovský)	Prorodinný (latinský)	Post Socialistický
Obecné rysy	Úloha trhu je prvořadá: pomoc státu náleží jen nejvíce potřebným; minimální stupeň přerozdělování zdrojů	Sociální práva každému; stát zajišťuje práci tam, kde není v soukromém sektoru, zavedené vysoké daně a vysoký stupeň přerozdělování zdrojů	Profesní sdružení zajišťují základní sociální práva; vysoký stupeň přerozdělování zdrojů	Diferenciace podle ekonomické aktivity: neexistuje definice minimální mzdy	Vysoký stupeň přerozdělování zdrojů, postupný přechod od státního paternalismu k systému pomoci jen potřebným
Efekt na sociální strukturu	Existuje nerovnost mezi chudými a bohatými; zavedeno soukromé pojištění	Univerzalizmus, solidarita; společnost rozšířena na úroveň střední vrstvy, zavedeno univerzální sociální pojištění	Hierarchie ve společnosti, loajalita; stát podporuje zajištění minimální životní úrovně	Hierarchie ve společnosti, loajalita	Postupná diferenciac

Podpora rodiny	Není stanovena výše minimální mzdy ovlivňující životní minimum; odpovědnost za péči o děti spočívá na rodičích a soukromých institucích	Plošné základní dávky rodinám; vysoké ostatní sociální dávky; dlouhá rodičovská dovolená; rozvinutý systém institucí péče o děti	Tradiční rodina je základním prvkem sociální struktury, živitel je hlavním zdrojem příjmů; méně rozvinutý systém institucí péče o děti	Nízká úroveň dávek, malá pomoc státu rodinám v péči o děti	Vysoká zaměstnanost žen, dlouhá rodičovská dovolená, rozvinutý systém péče o děti, nárok na sociální dávky testovaný, jejich výše často odrazuje od pracovního zapojení
Ovlivňování generových vztahů	Nevměšování se	Politika rovnosti pohlaví, podpora dvoupříjmového o rodinného modelu	Tradiční jednokariérový model	Tradiční jednokariérový model	Dvoupříjmový model rodiny
Sít' státních institucí péče o děti	Málo rozvinutá	Velmi rozvinutá	Velmi rozvinutý	Málo rozvinutá	Rozvinutá
Forma rodinných dávek	Daňové úlevy	Univerzální nárokové dávky	Dávky, odpočty z daní	Dávky, odpočty z daní	Především dávky
Populační politika	Neutrální	Child-friendly policy	Často propopulační cíle	Neutrální	Často propopulační cíle
Stát	Velká Británie, Švýcarsko	Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko	Německo, Rakousko, Belgie, Francie, Irsko, Lucembursko, Nizozemsko	Španělsko, Řecko, Itálie, Portugalsko	Česká republika, Polsko, Maďarsko, Slovensko, Slovinsko

Zdroj: (Matějková, Paloncyová. 2004, s. 11)

1.4 Sociální události spojené s rodinou

Jelikož cílem práce je porovnání finančních nástrojů rodinných politik v ČR a Švédsku, bude jedna kapitola věnována jen této oblasti. V této části práce budou uvedeny sociální události a rozebrány finanční nástroje. Sociální události budou rozděleny do etap v časové posloupnosti od vzniku manželství po smrt živitele a současně budou finanční nástroje vymezené jako pojmy týkající se rodinné politiky, které budou vhodné pro analýzu.

Veřejná rodinná politika se zaměřuje na oblasti (Tomeš, 2010):

- mateřství,
- rodičovství,
- výchova dětí,
- pomoc při ztrátě živitele.

Mateřství

Do mateřství řadíme těhotenství, porod a šestinedělí. Sociálními událostmi jsou zdravotní, pracovní a sociální komplikace, které vyvolávají náklady a potřeby zdravotních a sociálních služeb. Do dvacátého století se dávka nemocenského pojištění poskytovala, jen když byla těhotná žena nemocná. Od té doby se ekonomické a sociální následky mateřství začaly vnímat jako samostatná sociální událost a po druhé světové válce se samostatné dávky v mateřství staly součástí sociálního pojištění. Jako první to zavedla Itálie v roce 1910 a v roce 1923 ji následovala Španělsko.

V období blízkého porodu žena potřebuje pracovní volno, tj. mateřskou dovolenou. Ta se bere jako omluvená a tolerovaná absence a je důvodem pro přiznání dávky hmotně zabezpečující ženu po dobu, kdy nemůže pracovat. Po tuto dobu se pobírá *peněžitá pomoc v mateřství* také mateřská.

Pokud je těhotná žena zaměstnaná a musí být kvůli své situaci převedena na jiné pracovní místo, vyplácí se jí *vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství*.

Dávka při narození dítěte, též *porodné*, se poskytuje pouze v některých evropských zemích, buď většinou jednorázově, někdy opakovaně v závislosti na majetkových poměrech. Účelem je přispět rodině k úhradě zvýšených nákladů narozením dítěte.

Při poskytování opakovaných sociálních dávek při narození dítěte jsou v jednotlivých zemích odlišná sociální hlediska. Např. v Irsku se dávka poskytuje až při narození třetího a dalšího dítěte nebo více dětí, v Německu a Norsku jen má-li žena nárok na mateřské dávky ze sociálního pojištění po dobu mateřské dovolené. Ve Francii se dávka poskytuje jako přídavek na malé dítě a dávky jsou podmíněné – po devíti měsících podpůrčí doby,

v závislosti na příjmu rodiny, nejdéle do tří let věku dítěte, nárok nevzniká, je-li poskytován rodičovský příspěvek.

Rodičovství

Po vyčerpání mateřské dovolené má žena téměř ve všech evropských zemích nárok na časově omezenou další mateřskou dovolenou, tj. na další omluvené pracovní volno bez nároku na náhradu mzdy po dobu zpravidla 3–4 let věku dítěte. Jelikož se v Evropě začala uplatňovat rovnost žen a mužů mateřská byla nahrazena rodičovskou dovolenou, popř. dovolenou na výchovu. V mnohých státech jí může čerpat matka i otec. Rodičovská dovolená umožňuje matce nebo otci celodenně pečovat o dítě.

Při splnění podmínek stanovených právními předpisy mají rodiče nárok na dávku sociálního zabezpečení, tj. *rodičovský příspěvek* nebo příspěvek na výchovu. Ty jsou poskytovány v řadě zemí a mají patrné cíle (snaha o přechod na princip univerzality, snaha zapojit do péče nejen matku, ale i otce), jen podmínky a podpůrná doba je odlišná.

Výchova dítěte

Narození a výchova znamenají zvýšené rodinné výdaje. Sociální událostí jsou náklady na výživu, preventivní a léčebnou péči, vzdělání a výchovu dětí a je v různých zemích brána jinak. Buď jako podpora rodině nebo podpora dítěti, pokud o něj rodina nepečuje.

Základní formou hmotného zabezpečení rodin s dětmi jsou *rodinné dávky*, jejichž účelem je přispět rodinně na úhradu zvýšených nákladů spojených s výchovou dítěte a omezit tak snižování životní úrovně.

Státy pomáhají rodinám s dětmi také *daňovými úlevami*. Nepřímou formou stát poskytuje podporu rodinám prostřednictvím odpočitatelných položek daně z příjmu fyzických osob. Lze využít dvou odpočtů a to zaprvé odpočtu na vyživované dítě a za druhé odpočtu na manželku žijící v domácnosti s poplatníkem a nemající vlastní příjmy.

Další problémovou skupinou jsou neúplné rodiny. Sociální událostí je sociální vyloučení, které může nastat nezaměstnaností rodiče jako samoživitele nebo zanedbáním péče o dítě přezaměstnaností rodičů apod. Stát pomáhá nástroji proti vyloučení, jako jsou např. dávky v hmotné nouzi. To ovšem není předmětem práce.

Pomoc při ztrátě živitele

Ochrana dětí při zániku rodiny patří k nejstarším směrům sociální ochrany. Sociální událostí je pouze ekonomické ohrožení pozůstalých, zapříčiněné smrtí živitele a člena rodiny. Jednorázová dávka, *pohřebné*, má zajistit náklady na pohřeb zemřelého. Ve všech vyspělých zemích je úmrtí člena rodiny považováno za důležitou sociální událost, která zakládá nárok nejbližších pozůstalých na hmotné zabezpečení, tj. především na *důchod vdovský, vdovecký a sirotčí*. Cílem je zabezpečit přiměřenou životní úroveň pro pozůstalé. Pro dávky je charakteristické, že je nárok odvozen z důchodového nároku zemřelého. Sirotčí důchody jsou poskytovány při úplném osiření nebo častěji při částečném osiření, tj. ztráta jednoho z rodičů. Zanikají zpravidla vstupem do práce nebo po uplynutí dané doby.

1.5 Problémy sociálního státu

Do sedmdesátých let byla rodinná politika v Evropě vázaná na jeden příjem muže, hlavního živitele. Od těchto let se rodinná politika musela přizpůsobovat změnám společnosti i rodiny jako takové. Hlavním objektem rodinné politiky se stala rodina, která je závislá na dvou příjmech. Především v západoevropských zemích se musel stát potýkat s problémy jako je ztráta tradičních rodin, stárnutí populace a zatížení veřejných výdajů. Podle Kellera (2009) jsou nejvýznamnější problémy křehkost rodiny, stárnutí populace a nástup ekonomiky služeb a flexibilizace práce.

Křehkost rodiny

Jak už zde bylo na začátku zmíněno, časem dochází ke změnám rodinných ukazatelů, tj. snížení plodnosti, zvýšení rozvodovosti a počtů neúplných rodin, rozšíření nesezdaných soužití a zvýšení počtu narozených dětí mimo manželství, růst ekonomické aktivity žen. Změnily se životní strategie, časování a posloupnost životních událostí, které podněcují

potřebu změny politiky pro dobro rodin. Dosavadní strategií bylo poskytování služeb jako kompenzace za ztrátu dřívějších funkcí rodiny.

Stárnutí populace

V dnešní době je problémem stárnutí populace. Některé rodiny si ani nepořizují dítě z důvodu snížení životní úrovně. Krize průběžného důchodového systému, která je důsledkem starších osob v poměru k ekonomicky aktivním, vyvolává tlak na důchodový systém fondový, tj. spoření si na lepší důchod v soukromých či podnikových fondech.

Nástup ekonomiky služeb

Přechod z průmyslu do oblasti služeb má za následek růst nákladů v oblasti vzdělávání, zdravotnictví a v dalších oblastech, které služby stále prodražuje. Aby se předcházelo vyloučení užívání služby, pomáhá stát veřejným spolufinancováním a to zatěžuje státní rozpočet a hrozí zadlužení státu. Expanze služeb znamená, že rodina nebo její člen nabízí služby za úplatu, které vykonával dříve sám v domácnosti např. stravování, oprava šatstva atd. Ceny jsou stanoveny tak nízko, aby nehrozilo, že si to opět začnou dělat sami zdarma. To se projevilo v masové nezaměstnanosti. Z hlediska sociální politiky to představuje nápor na veřejné výdaje přes nižší příjmy.

Flexibilizace práce

Sociální stát byl vytvořen za předpokladu téměř plné zaměstnanosti. Flexibilizace práce z hlediska sociálního státu představuje dvojnásobné riziko. Lidé, kteří vykonávají neplnohodnotné formy práce, mají nízký příjem a jsou žadateli o sociální dávky a služby. Zároveň jejich nízké příjmy neumožňují dostatečně se pojistit a nemohou platit vyšší daně. Představují vyšší zátěž veřejných výdajů, aniž by naplnili státní pokladnu.

2 Rodinná politika v České republice

Ve druhé části práce bude analyzována rodinná politika a systém dávek, který nabízí, v časové posloupnosti od počátku do současnosti i s ohledem na vývoj úhrnné plodnosti v ČR. Po uvedení bude zaměřena na nosnou část práce, která pomůže v komparaci, a to rozebráním konkrétních finančních nástrojů rodinné politiky.

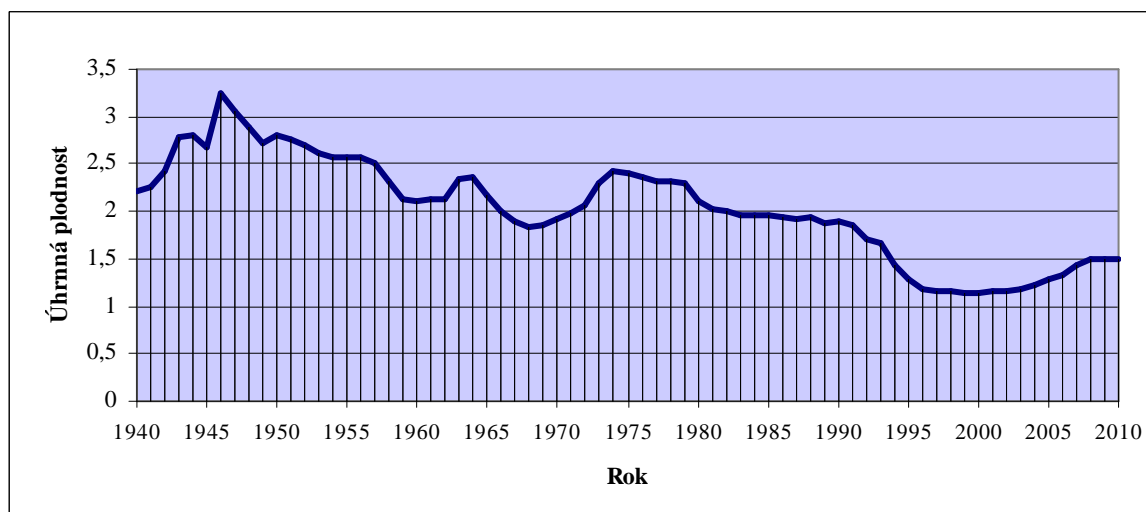
2.1 Historie

Rodinná politika se začala vytvářet od počátku padesátých let dvacátého století. Díky příznivému populačnímu vývoji a tradičním rodinám v době před rokem 1948, nebyla státní podpora rodiny využívána tak jako dnes. Nástup komunistické diktatury po roce 1948 poznamenal vývoj české společnosti. To oslabovalo rodiny, které ztrácely ekonomickou soběstačnost a nezávislost na státní pomoci. Komunistický režim šířil dvou-
příjmový model rodiny, kde jsou oba manželé výdělečně činní a vytvářel k jeho uplatnění všechny vhodné podmínky, např. zařízení denní výchovné péče (MPSV, 2004).

Po roce 1989 se ČR velmi rychle přiblížila k západoevropským modelům hospodářského systému. V národní zprávě o rodině se toto období označuje jako nástup do fáze druhého demografického přechodu, který v ČR probíhá s dvacetiletým zpožděním oproti západní Evropě (MPSV, 2004).

První koncepce rodinné politiky se začala formovat v letech 1988–1989, kdy tým odborníků zpracoval studii s cílem zpracování problematiky populačního vývoje a možnosti jejich ovlivňování a na problematiku podpory rodiny. Pak se rodinná politika, jako pojem začala objevovat v různých dokumentech. Nejdůležitějším byl Scénář sociální reformy z r. 1990, která měla za cíl opustit populační účel rodinné politiky a zaměřit se na rodinu jako takovou. Podpora rodin byla zaměřena na nízkopříjmové rodiny. Reforma v polovině devadesátých let byla provedena se státní sociální podporou jako samostatný pilíř rodinných dávek, jako dílčí forma sociálního zabezpečení. V ČR byla schválena konkrétní rodinná politika až v roce 2005.

Na obrázku 4 lze vidět vývoj úhrnné plodnosti v ČR. V roce 1946 dosáhl svého maxima 3,25 plodnosti. Od této doby plodnost začala klesat. Po přijetí pronatalitních opatření se po roce 1970 začala plodnost opět zvyšovat. Roku 1974 dosáhl výše 2,43 a roku 1980 dosáhl zachovné hranice 2,1.

Obrázek 4 Vývoj úhrnné plodnosti na území ČR, vlastní zpracování z (ČSÚ, 2011)

Systém dávek

Rodinná politika se zpočátku aplikovala pomocí tzv. „společenské pomoci rodinám s dětmi“. Soustava představovala soubor opatření, ve kterých byly peněžité dávky pojaty jako dávky nemocenského pojištění (Krebs, 2010).

Soustavu společenské pomoci rodinám s dětmi tvořily přímé i nepřímé pomoci, služby a naturální pomoci. Skládal se z následujícího souboru dávek (Krebs, 2010):

- dávky, které měli posílit příjmy rodin s dětmi (přídavky na děti a výchovné k důchodcům);
- specifické dávky (podpora při narození dítěte, mateřský příspěvek, dávky péstounské péče a dávky pohřebního);
- dávky, pokud rodina klesla pod určitou hranici příjmů (příspěvek na výživu dítěte)
- dávky poskytované za určitým účelem neboli účelové dávky (stipendia, novomanželské půjčky).

Nepřímou finanční podporu tvořily různé dotace ze státního rozpočtu. Jednalo se např. o podporu na pobyt a stravování dětí v jeslích, mateřských školách a domovech mládeže, ubytování na vysokoškolských kolejích atd.

Změna rodinné politiky měla za následek transformace k tržní ekonomice v ČR, která se zaměřovala k sociálně tržnímu systému státní sociální podpory rodin. V roce 1991 byl zaveden státní vyrovnávací příspěvek, jelikož životní náklady rostly rychleji než příjmy rodiny. Příspěvek byl vyplácen plošně všem občanům, ale poté pouze těm, kteří nebyli zaměstnaní, a od roku 1993 byla dávka poskytována na ekonomicky závislé dítě v rodinách.

Další změny se týkaly rodičovského příspěvku a zavedení příspěvku na hrubé nájemné, které souviselo s deregulací cen nájemného. Také je důležité zmínit změnu přídatku na dítě. Nyní není kritériem počet dětí v rodině, ale věk dítěte.

2.2 Současnost

Protože neexistovala jednotná a jasně koncipovaná rodinná politika, byla v roce 2005 vydána „Koncepce rodinné politiky“. Její tvorba je plně v rukou MPSV ČR. Ovšem problematika rodiny nepatří jen pod kompetence MPSV ale také patří např. do některých dalších orgánů státní správy. Jedná se o resorty zdravotnictví, školství, mládeže a tělovýchovy, místního rozvoje, vnitra a spravedlnosti. Proto by nebylo marné se zamyslet nad tím, zda nevytvořit samostatný orgán, který by zajišťoval rodinnou politiku.

Současná situace, která je spíše neuspokojivá, odráží nízkou pozornost rodině věnované ve veřejné sféře. Opatření rodinám se spíše soustřeďují na finanční podporu rodin, zatímco jiné nefinanční nástroje jdou stranou.

Rodinná politika státu je účinná jen tehdy, když respektuje a rozvíjí sociokulturní specifika dané společnosti a zároveň reaguje na proměny rodiny a na měnící se potřeby a zájmy jejích členů (MPSV, 2005).

Mladí lidé si děti nepožizují, protože pro ně není vstřícné opatření rodinné politiky. Je zde řeč o poklesu dávek vzhledem k nákladům na péči o dítě a o poklesu kapacity veřejných služeb např. jesle a oblast nefinanční podpory zaostává ještě více. Jako jednu z hlavních rolí hraje slučitelnost rodičovské a profese. Problém je v tom, že je málo využíváno práce na částečný úvazek, pružné pracovní doby a práce z domova. V ČR musí rodič absolvovat rodičovskou a pak nastoupit na plný pracovní úvazek. Je tedy důležité, aby opatření realizované Českou republikou měly pozitivní výsledky, aby se ještě více nezaadlužovala.

V tabulce 2 je vidět vývoj úhrnné plodnosti od roku 1995, kdy byl schválen zákon č. 117 o státní sociální podpoře, který už byl do dneška několikrát novelizován. Je zřejmé, že uzákonění a stanovení výše rodinných dávek podle pravidel, nemělo moc vliv na zvýšení natality. Už u obrázku 4 na str. 32 bylo zmíněno, že v roce 1980 se dostala úhrnná plodnost na záchovnou hranici, která vyjadřuje 2,1 a od této doby se už nad tuto hranici nikdy nedostala.

Tabulka 2 *Vývoj úhrnné plodnosti v ČR*

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Úhrnná plodnost	1,28	1,19	1,17	1,16	1,13	1,14	1,15	1,17	1,18	1,23	1,28	1,33	1,44	1,5	1,49	1,49

Zdroj: Vlastní zpracování z (ČSÚ, 2011)

Systém dávek

Stát svou sociální politikou poskytuje finanční podporu prostřednictvím sociálního zabezpečení, viz obrázek 3 str. 23, daňových výhod a dalšími formami podpory. Pod sociální zabezpečení můžeme zahrnout (Boučková, 2008):

- sociální pojištění,
- státní sociální podporu,
- pomoc v hmotné nouzi.

Sociální pojištění

Lze charakterizovat jako institucionální systém, přes který se každý občan pojišťuje proti sociálním rizikům jako např. nemoc, stáří, úraz atd. Zde považujeme za riziko možnost vzniku sociální události. Pod sociální pojištění lze zařadit důchodové a nemocenské pojištění. Mimo to také do tohoto pojištění patří příspěvek na státní sociální politiku, ale to není tématem.

Státní sociální podpora

Poskytuje stát ve formě zaopatřovacích dávek, které jsou projevem organizované solidarity formou přerozdělování finančních prostředků mezi vysokopříjmovými a nízkopříjmovými rodinami a mezi bezdětnými a rodinami s dětmi. Výše dávek se buď odvíjí od příjmu žadatele, nebo není závislá na příjmu. Zaopatřovací dávky plynou ze státního rozpočtu a tím stát přispívá k zabezpečení občanů pro případ sociální události. Tento systém byl zaveden v roce 1995. Do tohoto roku byly dětské přídavky vypláceny všem rodinám s nezaopatřenými dětmi bez ohledu na příjem. Zákon o státní sociální podpoře ale zavedl novou metodiku na základě potřebnosti neboli dávky obligatorní (nárokové).

Pomoc v hmotné nouzi

Je zaměřena na občany, již se ocitly v sociální nouzi. Mají nedostatečný příjem pro pokrytí svých nutných potřeb. Pro ty, kteří se o sebe nemohou postarat a nemají nárok na dávky ze sociálního pojištění ani státní sociální podpory, nebo pokud tyto dávky nestačí alespoň k životnímu minimu. Poskytuje se peněženě, hmotně nebo jejich kombinací. Počátkem devadesátých let vznikl zákon o životním minimu a zákon o sociální potřebnosti, ve kterých stojí, že se stát o občany postará, aby neklesla jejich životní úroveň pod životní minimum, a vyrovná jejich rozdíl mezi skutečným příjmem a minimem.

2.3 Finanční nástroje

Státní sociální politika disponuje mnoha nástroji, jak už zde bylo nastíněno, jejichž účelem je podpořit rodiny s dětmi. Nyní budou rozebrány jednotlivé přímé i nepřímé finanční nástroje, které se používají v různých nastalých sociálních událostech. Bude dodrženo stále stejné rozdělení, jak už bylo řečeno, tedy do čtyř skupin, které budou postupně analyzovány. Pro pochopení principu jednotlivých dávek, musí být zpočátku vysvětleny základní pojmy.

Nezaopatřené dítě je dítě, dokud neukončí povinnou školní docházku, nejdéle do 26 let věku, jestliže studuje, nestuduje ani nepracuje pro nemoc nebo úraz anebo z dlouhodobých zdravotních důvodů nemůže vykonávat svou práci. Dále je to dítě do 18 let, které je po ukončení povinné školní docházky vedeno na úřadu práce a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti (Přib, et al., 2011).

Podpůrní doba je doba, po které je vyplácena dávka nemocenského pojištění.

Rozhodné období je období, za které se zjišťuje rozhodný příjem. V případě nemocenského pojištění je to 12 měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla sociální událost. U přídatku na dítě je to předcházející kalendářní rok od 1. října do 30. září, dále u příspěvku na bydlení je rozhodné období předcházející kalendářní čtvrtletí před nárokem nebo uplatněním na dávku. U porodného předcházející kalendářní čtvrtletí, před kterým se dítě narodilo.

Rozhodný příjem neboli čistý měsíční průměr příjmů rodiny připadající na rozhodné období. Do rodiny se zahrnuje osoba a s ní další společně žijící, tzn. součet měsíčních průměrů příjmů osob.

Vyměřovací základ je úhrn vyměřovacích základů (příjmů) pro pojistné na důchodové pojištění za jednotlivé měsíce v rozhodném období. Denní vyměřovací základ (dále DVZ) se vypočítá jako podíl vyměřovacího základu počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období, v němž vznikla dočasná pracovní neschopnost či jiná sociální událost (Přib, et al., 2011).

Životní minimum vyjadřuje minimální hranici peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb, které je upraveno zákonem č. 110, o životním a existenčním minimu (2006). V následující tabulce č. 3 lze pozorovat současné výše životního minima.

Tabulka 3 *Životní minimum v roce 2012 v ČR*

Kategorie životního minima	Kč
Jednotlivec	3 410,-
První posuzovaná osoba	3 140,-
Druhá posuzovaná osoba	2 830,-
Nezaopatřené dítě od 15 do 26	2 450,-
Nezaopatřené dítě od 6 do 15 let	2 140,-
Nezaopatřené dítě do 6 let	1 740,-

Zdroj: Životní minimum (MPSV, 2011)

Př. Rodina se dvěma dětmi, ze kterých jedno dochází do základní školy a druhé již na střední školu, dosahuje výše životního minima 10 560 Kč, tedy 3 140 Kč + 2 830 Kč + 2 140 Kč + 2 450 Kč.

2.3.1 Mateřství

Do mateřství se zahrnují dávky nemocenského pojištění, tedy peněžitá pomoc v mateřství (dále PPM) a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (dále VPTM). Tyto dávky upravuje zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění ve znění pozdějších předpisů. A třetí dávka, která se řadí do státní sociální podpory, je porodné, jež v ČR upravuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění pozdějších předpisů.

Mateřská dovolená a peněžitá pomoc v mateřství

Z psychologického hlediska je smyslem mateřské dovolené (dále MD) co nejvíce sblížit matku s dítětem po dostatečnou dobu, kde se za nedůležitější považují první tři roky dítěte. Jako jeden z prvních nástrojů, je PPM, která se právě váže na MD. Je třeba podotknout,

že nemocenské pojištění je v ČR povinné pouze pro zaměstnance, pro osoby samostatně výdělečně činné (dále OSVČ) je účast na tomto pojištění dobrovolná.

Vyplácení dávek z nemocenského pojištění je závislé na době účasti na tomto pojištění, tedy jednou z *podmínek nároku na PPM*. Zaměstnanec musí být účasten na nemocenském pojištění alespoň 270 kalendářních dní v předcházejících dvou letech před nástupem na MD. OSVČ si musí platit nemocenské pojištění alespoň po dobu 180 kalendářních dnů v posledním roce přede dnem počátku podpůrčí doby. *Nárok na PPM* má pojištěnka, která porodila dítě nebo těhotná pojištěnka od počátku osmého týdne před porodem (Zákon o nemocenském pojištění, 2006, § 32). Nově od roku 2012 se do účasti na pojištění také započítává doba studia na střední, vyšší odborné nebo vysoké škole, jestliže studium je úspěšně dokončeno.

Podpůrčí doba je 28 týdnů u pojištěnky, která porodila dítě a 37 týdnů u pojištěnky, která porodila zároveň více než 2 děti. Začíná nástupem na PPM a nástup nastává dnem, který pojištěnka určí v období od počátku osmého týdne do počátku šestého týdne před porodem, pokud si pojištěnka nástup neurčí, MD začíná šestým týdnem před očekávaným porodem. Podpůrčí doba nesmí být kratší než 14 týdnů a nesmí skončit před uplynutím 6 týdnů od porodu. PPM lze pobírat do jednoho roku věku dítěte (ČSSZ, 2012).

PPM se vyplácí za každý kalendářní den a její výše činí 70 % DVZ, který se dále snižuje podle následujících redukčních hranic (MPSV, 2012):

- do 838 Kč redukce na 100 %,
- nad 838 Kč do 1 257 Kč redukce na 60 %,
- nad 1 257 Kč do 2 514 Kč redukce na 30 %,
- nad 2 514 Kč nezohledňuje se.

Tuto dávku vyplácí Česká správa sociálního zabezpečení (dále ČSSZ) na základě žádosti. V roce 2009 stát vydal ze státního rozpočtu 7 084 mil. Kč na tento příspěvek a v roce 2010 se zvýšil výdaj oproti roku 2009 zhruba o 4,6 % na 7 410 mil. Kč (ČSÚ, 2011a).

Otcovská dovolená

Na základně písemné dohody je možné střídání matky s jejím manželem či otcem dítěte v péči o dítě. Střídání lze uplatnit od počátku sedmého týdne od porodu a četnost střídání není omezeno. Výplata PPM se zastaví matce a začne se vyplácet otci, pokud splňuje nárokové podmínky. Od roku 2012 platí podmínka, že musí o dítě pečovat nejméně sedm kalendářních dnů za sebou (MPSV, 2012).

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Dávka, která kompenzuje ztrátu příjmu při změně pracoviště, je také poskytována z nemocenského pojištění. *Nárok* na dávku má těhotná žena nebo zaměstnankyně v období do konce devátého měsíce po porodu nebo kojící zaměstnankyně, která je převedena na jiné pracoviště, protože dosavadní práci nemůže nadále vykonávat (zákon o nemocenském pojištění, 2006, § 42). OSVČ na tuto dávku nárok nemá.

Podpůrčí doba může trvat nejdéle do začátku šestého týdne před předpokládaným dnem porodu. Příspěvek se vyplácí za kalendářní dny, ve kterých trvalo převedení na jinou práci.

Výše VPTM se stanoví jako rozdíl mezi DVZ zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně a průměrem jejích započitatelných příjmů, tj. dosažený příjem za jednotlivý kalendářní měsíc se vydělí počtem kalendářních dnů v tomto měsíci, připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých měsících po převedení (MPSV, 2012).

Dávku opět vyplácí ČSSZ a je vyplácena také ze státního rozpočtu. V roce 2009 byly výdaje na vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství 5 mil. Kč a v roce 2010 se výdaje snížily o 1 mil. Kč, tj. na 4 mil. Kč (ČSÚ, 2011a).

Porodné

Porodné slouží na úhradu nákladů v důsledku narození dítěte. *Nárok* na jednorázovou dávku má žena, která porodila své první živé dítě nebo více dětí, pokud rozhodný příjem (průměrný čistý příjem za předcházející kalendářní čtvrtletí) v rodině nepřevyšuje součin

částky životního minima rodiny a koeficientu 2,4. Výše porodného činí 13 000 Kč na první dítě, a pokud se narodí více dětí, činí 19 500 Kč. (MPSV, 2012a).

Dávku státní sociální podpory vyplácí Úřad práce v místě trvalého bydliště jednorázově. V roce 2009 stát celkově vydal 1 579 mil. Kč a vloni se částka snížila na 1 565 mil. Kč (ČSÚ, 2011a).

2.3.2 Rodičovství

Tato práce nezahrnuje rodičovství do výchovy, jelikož lze usoudit, že výchova nastává od tří až čtyř let věku dítěte. Dá se říct, že dítě po této době začíná vnímat svůj okolní svět. Rodičovství nastává porodem dítěte a ne právě výchovou, proto se zabývá práce těmito etapami života zvlášť. Do rodičovství bude zahrnuta jedna dávka státní sociální podpory, a to rodičovský příspěvek a s tím související rodičovská dovolená. Zpočátku bude uvedena historie, protože tento příspěvek má velice zajímavou roli v rodině, poté bude popsán systém přímé finanční podpory.

Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek

Dávka byla zavedena 1. 7. 1970 jako mateřský příspěvek. Cílem bylo podpořit porodnost a přispět ke zlepšení sociální situace rodin, kdy nemohla matka pracovat. Byl poskytován pouze ekonomicky aktivním ženám, které se staraly o dítě do ukončení povinné školní docházky. Od 1. 10. 1971 byl poskytován všem ženám. Po 1. 7. 1987 byla prodloužena doba poskytování dávky o rok, tzn. do tří let věku dítěte. Ve stále trvajícím poklesu porodnosti se 1. 10. 1990 úplně změnila koncepce mateřského příspěvku a to zrovnoprávněním matky a otce při výchově dětí. To bylo klíčové ke změně názvu na rodičovský příspěvek (Krebs, V., et al., 2010).

Rodičovská dovolená navazuje na MD a sama rodička se rozhoduje o době trvání této dovolené. V ČR jsou tři varianty rychlosti čerpání rodičovského příspěvku neboli dvouletá, tříletá a čtyřletá viz níže. S novým rokem 2012 také přicházejí změny v poskytování dávky. Ovšem pokud rodiči vznikl nárok na rodičovský příspěvek před 1. lednem 2012,

může se rozhodnout, jestli bude čerpat příspěvek postaru nebo podle nové úpravy, proto budou představeny obě varianty.

Nárok na dávku má rodič, který osobně o dítě pečuje neboli vymezené zákonem o státní sociální podpoře (1995): “Rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, má nárok na rodičovský příspěvek nejdéle do 4 let věku tohoto dítěte, a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině celková částka 220 000 Kč, není-li dále stanoveno jinak“.

V roce 2011 mohl být rodičovský příspěvek čerpán jednou ze tří variant a její výše byla stanovena takto (MPSV, 2011a):

- 11 400 Kč měsíčně, jde-li o rodičovský příspěvek ve zvýšené výměře;
- 7 600 Kč měsíčně, jde-li o rodičovský příspěvek v základní výměře;
- 3 800 Kč měsíčně, jde-li o rodičovský příspěvek ve snížené výměře.

První varianta představuje zrychlené čerpání do 2 let věku dítěte. Rodič má na dávku nárok, splňuje-li DVZ pro výpočet „mateřské“ minimálně 380 Kč denně. Druhá varianta je klasické čerpání do 3 let věku dítěte v uvedené výměře. Pokud se matka rozhodne, že bude doma s dítětem 4 roky, bude pobírat 3 800 Kč.

Výše rodičovského příspěvku v roce 2012 je určena z výše DVZ pro stanovení PPM. Rodič může volit výši i délku pokud mu lze stanovit 70 % z 30násobku uvedeného DVZ. Jestliže 70 % z 30násobku DVZ převyšuje 7 600 Kč, výše příspěvku se pohybuje mezi touto částkou, maximálně může rodičovský příspěvek dosáhnout částky 11 500 Kč měsíčně. A když je 70 % z 30násobku DVZ nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek činí právě tuto částku (MPSV, 2011a).

Pokud nelze stanovit DVZ rodičů, je rodičovský příspěvek ve výši 7 600 Kč měsíčně do konce devátého měsíce věku dítěte a od desátého měsíce věku ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte. Rychlost čerpání a tedy i výše příspěvku půjde opakovaně změnit maximálně jednou za čtvrt roku.

Pro porovnání, jak je vidět v tabulce 4, šlo v roce 2011 při dvouleté variantě čerpání rodičovského příspěvku získat až 216 600 Kč, při tříleté až 235 600 Kč a při čtyřleté 216 600 Kč. Nyní platí jednotný strop 220 000 Kč nezávisle na délce čerpání (MPSV, 2012a). Zatímco tříletá varianta tak klesla až o téměř 16 000 Kč, méně rozšířená dvou- a čtyřletá varianta se o 3 400 Kč zvýší.

Tabulka 4 *Rodičovský příspěvek v roce 2011 v ČR*

2011	Výše rodičovského příspěvku (v Kč)	Délka pobírání rodičovského příspěvku (měsíce)	Celkem (v Kč)
Zvýšená – dvouletá varianta	11 400	19	216 600
Základní – tříletá varianta	7 600	31	235 600
Snížená – čtyřletá varianta	7 600 do 9. měsíce, poté 3 800	48	216 600

Zdroj: Vlastní zpracování z (MPSV, 2011a)

Na konci se provede zúčtování, kde se zbývajících částka do hranice 220 000 Kč vyplácí rodiči v poslední splátce rodičovského příspěvku.

Pokud jsou oba rodiče nezaměstnaní, připadne jim automaticky čtyřletá varianta. K vyššímu příspěvku se mohou snadněji než dosud dostat i nezaměstnané ženy, pokud si nemocenské pojištění platil alespoň otec dítěte.

Podle nové úpravy se u dětí starších než dva roky ruší omezení nároku na rodičovský příspěvek dobou docházky do předškolních zařízení. U dětí mladších než dva roky se zavádí jednotné konto 46 hodin měsíčně jako doba, po kterou je možné umístit dítě do zařízení pro děti, aniž by rodič ztratil nárok na příspěvek (Sociální reforma, 2011). Ale pokud bude rodička čerpat podle staré úpravy, bude se sledovat omezené docházení dítěte do předškolního zařízení, tj. pět dní každý měsíc.

Na tuto dávku stát v roce 2009 vydal 28 586 mil. Kč a vloni 27 222 mil. Kč (ČSÚ, 2011a). Nyní už je aktuální pouze právní úprava účinná od roku 2012.

2.3.3 Výchova

Do této oblasti se zahrnují veškeré přímé finanční rodinné dávky, které jsou obsaženy v systému sociálního zabezpečení jako státní sociální podpora a jedna dávka nemocenského pojištění. Dále zde také působí nepřímá finanční podpora ve formě slev na dani. Nejprve budou rozebrány přímé, a poté nepřímé finanční nástroje.

Ošetrovné

Ošetrovné je dávka vyplývající z nemocenského pojištění, proto se v této oblasti jedná o zaměstnance, který potřebuje pečovat o své nemocné dítě.

Nárok na ošetrovné má zaměstnanec, který nemůže vykonávat svou práci z důvodu ošetrování nemocného dítěte mladšího 10 let nebo jiného člena rodiny, který potřebuje ošetrování. Dále žena v domácnosti, která porodila a její stav vyžaduje po porodu ošetrování a ten, kdo pečuje o dítě mladší 10 let, protože zařízení, do kterého dítě dochází, je uzavřeno z důvodu havárie, epidemie atd. nebo osoba, která o dítě pečuje, onemocněla. Pokud jiná osoba pobírá PPM nebo rodičovský příspěvek na dítě nemá nárok na ošetrovné (zákon o nemocenském pojištění, 2006, §39).

Podpůrčí doba činí nejdéle 9 kalendářních dnů nebo 16 kalendářních dnů, pokud je zaměstnanec sám (svobodný, rozvedený nebo ovdovělý) a pečuje o dítě do věku 16 let, které neukončilo školní docházku (MPSV, 2012).

Výše ošetrovného činí za kalendářní den 60 % redukovaného DVZ. Redukční hranice jsou stejné jako u PPM, jen se v první hranici započítá 90 %, nikoliv celá částka (ČSSZ, 2012a).

V roce 2009 se na dávku vyplatilo 729 mil. Kč, kdež to o rok později se snížila částka o 40 % na 431 mil. Kč. Dávku vyplácí ČSSZ, na které se o finanční částku žádá, resp. na její pobočce Okresní správě sociálního zabezpečení (ČSÚ, 2011a).

Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je základní dávkou státní sociální podpory, která je poskytována rodinám s dětmi za účelem krytí nákladů na výchovu a výživu dítěte. Jedná se o dlouhodobou dávku, která je závislá na výši příjmů rodičů.

Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, pokud rozhodný příjem v rodině nepřesáhne součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,4 (zákon o státní sociální podpoře, 1995, §17).

Výše přídavku na dítě je rozdělena na tři části věku dítěte (MPSV, 2012a):

- do 6 let 500 Kč,
- od 6 let do 15 let 610 Kč,
- od 15 let do 26 let 700 Kč.

Pokud je dítě zletilé, vyplácí se dávka dítěti, pokud však není zletilé, vyplácí se osobě, která dítě zaopatřuje. Dávka je pravidelná a splatná do konce kalendářního měsíce.

Na tuto dávku v roce 2009 stát vydal ze státního rozpočtu 4 736 mil. Kč, kdež to v loni to bylo o 874 mil. Kč méně, tedy 3 862 mil. Kč (ČSÚ, 2011a).

Příspěvek na bydlení

Další dávka poskytovaná rodinám je příspěvek na bydlení, který je určen pro rodiny s nízkými příjmy. *Nárok* na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, který má na jeho adrese přihlášené trvalé bydliště, jestliže jeho náklady na bydlení přesahují částku součinu rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,3 a na území hlavního města Prahy 0,35 a tento součin není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení (Zákon o státní sociální podpoře, 1995, §24).

Náklady na bydlení tvoří:

- nájemné;
- náklady spojené s užíváním bytu, nejsou-li tyto náklady zahrnuty do nájemného a u družstevních bytů srovnatelné náklady, které jsou uvedeny v zákoně o státní sociální podpoře;
- náklady na plyn, elektřinu, vodné, stočné, odvoz odpadu a centrální vytápění nebo za pevná paliva.

Náklady na bydlení se pro nárok a výši příspěvku stanoví jako jejich průměr za předcházející kalendářní čtvrtletí, na které se nárok prokazuje nebo uplatňuje.

Normativní náklady jsou dány jako průměrné náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Výše nákladů se každý rok aktualizuje nařízením vlády. Pro letošní rok jsou normativní náklady v Kč na měsíc uvedeny v tabulce 5, která je platná od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2012. Dále se také určují náklady na družstevní byty a byty vlastníků, ale předpokladem bude nájemní byt.

Tabulka 5 Normativní náklady na bydlení pro nájemní byty

Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	Nad 100 000	50 000–99 999	10 000–49 999	do 9 999
1	7 068	5 516	5 352	4 563	4 379
2	10 144	8 157	7 796	6 715	6 464
3	13 813	11 214	10 742	9 330	9 001
4 a více	17 269	14 135	13 565	11 862	11 466

Zdroj: (MPSV, 2011b)

Výše příspěvku činí za kalendářní měsíc rozdíl mezi normativními náklady a rozhodným příjmem rodiny vynásobeným koeficientem 0,3 a v Praze 0,35 a vyplácí se nejdéle 84 kalendářních měsíců v období 10 let. To se nevztahuje pro rodinu, kterou tvoří osoby starší 70 let (MPSV, 2012a).

Pohled do minulosti využívání této dávky má rostoucí tendenci. V roce 2009 bylo vyplaceno 2 280 mil. Kč a v roce 2010 cca 3 521 mil. Kč, což je o 1 241 mil. Kč více (ČSÚ, 2011a).

Daňové úlevy

Nepřímou finanční formou se také stát snaží podporovat rodiny prostřednictvím slev na dani, které upravuje zákon 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů. A to platí jak pro zaměstnance, tak pro OSVČ.

První daňové zvýhodnění je na *vyživované dítě*. Slevu nebo bonus lze uplatnit na každé dítě žijící v domácnosti, které je nezletilé (do ukončení školní docházky) nebo je mu maximálně 26 let a studuje nebo studovat nemůže, protože je nemocný. Zároveň musí jít o dítě osvojené, vlastní, v náhradní péči, dítě druhého z manželů nebo vnouče, jehož rodiče nemají příjmy, ze kterých by si mohli slevu na dani uplatnit. Nemůže se uplatnit sleva například na dítě družky (MPSV, 2011c). Sleva na dítě činí 13 404 Kč ročně na každé dítě (Zákon o daních z příjmu, 1992, §35c).

Druhým daňovým zvýhodněním je sleva na vyživovanou manželku nebo manžela, který žije ve společné domácnosti a její příjem za rok nepřesáhl 68 000 Kč. Tato sleva činí ročně 24 840 Kč (Zákon o daních z příjmu, 1992, §35ba).

Má-li poplatník nízké příjmy a slevu nevyčerpá, přebytek slevy získá jako daňový bonus. V roce 2012 činí maximální daňový bonus od 100 Kč do 60 300 Kč za rok.

2.3.4 Smrt živitele

Pro rodinu je toto období rodinného života nejtěžší. Ztratí jeden hlavní příjem, který bude chybět, proto se musí nějak pojistit proti ztrátě. Určitě také využívají soukromého pojištění jako ochranu proti riziku smrti. Jak se ale rodinu snaží zajistit stát v rámci sociálního zabezpečení, bude následně vysvětleno. Tato oblast zahrnuje pohřebné, sirotčí a vdovský nebo vdovecký důchod.

Pohřebné

Jedna z prvních dávek je pohřebné. Patří do skupiny jednorázových dávek, která by měla alespoň z části pokrýt náklady na pohřeb zemřelého.

Nárok na dávku má osoba, která zorganizovala pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte ke dni smrti. Zemřelá osoba musí mít trvalé bydliště v ČR. Tato dávka náleží jen jedné osobě, která uplatní nárok jako první a tento nárok vzniká dnem pohřbení. Výše dávky činí 5 000 Kč, a jak už bylo řečeno, vyplácí se jednorázově (Zákon o státní sociální podpoře, 1995, §47).

V roce 2009 bylo vyplaceno 17 mil. Kč a v roce 2010 o 1 mil. Kč méně (ČSÚ, 2011a).

Sirotčí důchod

Další zaopatřovací dávkou je sirotčí důchod. Je to opakovaná platba po určitou dobu, která náleží nezaopatřenému dítěti, kterému umřela nejbližší osoba. Tato dávka sociálního zabezpečení se řadí do sociálního pojištění, pod které spadá právě důchodové pojištění, ze kterého je důchod vyplácen. Z tohoto pojištění se výše důchodu vypočítá ze základní a procentní výměry. Oproti nemocenskému pojištění je důchodové pojištění povinné jak pro zaměstnance, tak pro OSVČ.

Na sirotčí důchod má *nárok* nezaopatřené dítě, zemřel-li mu rodič nebo osoba, která o něj pečovala. Podmínka nároku je, že zemřelý rodič nebo osoba pobírali starobní nebo invalidní důchod nebo ke dni smrti splnili podmínky potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní nebo starobní důchod nebo zemřeli následkem pracovního úrazu (Zákon o důchodovém pojištění, 1995, § 52).

Výše sirotčího důchodu se vypočítá ze součtu základní a procentní výměry, kde základní výměra je rovna 2 270 Kč a procentní výměra činí 40 % z procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu (invalidita 3. stupně), na který měl nárok zemřelý v době smrti (ČSSZ, 2011).

Výdaje na sirotčí důchod v roce 2009 činil 48 mil. Kč a rok poté o 2 mil. méně, tedy 46 mil. Kč.

Vdovský a vdovecký důchod

Tak jako sirotkovi, náleží i manželce (manželovi) vdovský (vdovecký) důchod, který má zaopatřit právě osobu, která přišla o osobu blízkou, a tím pádem i příjem peněz do domácnosti.

Vdova má *nárok* na vdovský důchod po manželovi, pokud pobíral starobní nebo invalidní důchod, nebo splnil ke dni smrti podmínky doby pojištění pro nárok na invalidní nebo starobní důchod anebo zemřel následkem pracovního úrazu. To samé platí v případě vdovce (Zákon o důchodovém pojištění, 1992, §49).

Důchod se *vyplácí* po dobu jednoho roku od smrti manžela. Déle v případě, že po této době vdova pečuje o nezaopatřené dítě, o dítě závislé na jiné péči tedy ve druhém, třetím nebo čtvrtém stupni závislosti, který má nárok na sirotčí důchod (ČSSZ, 2011).

Výše se opět vypočítá součtem základní a procentní výměry, kde základní činí 2 270 Kč měsíčně a druhá výměra činí 50 % procentní výměry starobního nebo invalidního (3. stupeň) důchodu, na který by měl manžel nárok v době smrti (ČSSZ, 2011).

Vdovský důchod se vyplácí více než vdovecký. Výše využití vdovského důchodu v roce 2009 činila 590 mil. Kč a v roce 2010 579 mil. Kč. Vdovecký činil 95 mil. Kč v obou letech (ČSÚ, 2011a).

3 Rodinná politika ve Švédsku

V této kapitole bude věnována pozornost finančním nástrojům ve Švédsku. Analýza bude provedena obsahově stejně jako v předchozí kapitole, aby to bylo možné co nejlépe porovnat v poslední části této práce. Z počátku bude uvedena historie a současnost, poté jednotlivé nástroje, které používá země k podpoře své rodinné politiky.

Švédsko je reprezentant sociálně-demokratického typu sociálního státu. Zde jsou důležité tři vlastnosti pro pochopení švédského modelu (Munková, et. al, 2004):

- politická stabilita,
- konsensus mezi odbory a vládou,
- egalitaristické tendence.

Politická stabilita

Tato země je neutrální, jelikož se neúčastnila druhé světové války. Důkazem toho je, že od třicátých let dvacátého století zde vládla sociální demokracie, která prosazovala ucelenou sociální politiku, ovšem při zvládání praktických problémů. Jeden z hlavních bylo řešení chudoby a s tím související testované dávky, které by měly být konstruovány jako univerzální právo, ne jako charita.

Konsensus mezi odbory a vládou

Švédský sociální stát se snaží dosáhnout co nejvyšší zaměstnanosti, a to zejména žen i když pracují na částečný úvazek. Jelikož Švédsko bylo jednoznačně hodnoceno jako nejlepší na světě, v době ropné krize začaly spekulace o budoucnosti sociálního státu, protože i jako nejlepšího ho krize postihla samozřejmě také.

Egalitaristické tendence

Jeden z prioritních cílů švédské politiky bylo řešení sociální nerovnosti, kterého se snažili dosahovat pomocí vysoké zaměstnanosti, ekonomického rozvoje a pomocí občanů, kteří sdíleli stejná práva.

3.1 Historie

V průběhu devatenáctého století se Švédsko vyznačovalo jako jedna z nejchudších a nejzaostalejších zemí Evropy, do kterých přišla industrializace později. Prvními institucemi byly chudinské zákony, které se vyvíjejí od roku 1763. Zdravotní pojištění, které existuje od roku 1891, bylo organizováno formou dobrovolného pojištění se státní podporou. Tyto dávky byly velmi nízké. Veřejný penzijní systém vznikl roku 1913 a v roce 1916 vzniklo zákonem stanovené úrazové pojištění. Dalším nejdiskutovanějším tématem byla podpora v nezaměstnanosti, uzákoněná roku 1934 (Munková, et. al., 2004).

Od třicátých let 20. století se začala vyvíjet švédská rodinná politika. V té době byla země v populačních problémech, ale také byla přesvědčena o nutnosti vyrovnání životní úrovně bezdětných s rodinami s dětmi a neúplných rodin s rodinami úplnými. Byla přijata řada nových opatření jako dávky a lékařská péče pro matky a malé děti zdarma na veřejných klinikách, státní podpora bytové politiky pro velké rodiny (půjčky), školní zdravotní programy, rozšíření veřejných lékařských a zubních služeb, potratová legislativa, apod.

V roce 1946 přišly další reformy systému sociálního pojištění, které obsahovalo zavedení školního jídla zdarma a v roce 1947 univerzální přídavky na děti. V polovině padesátých let také došlo k zavedení univerzálního systému povinného zdravotního pojištění. Součástí zákona o národním pojištění bylo zdravotní pojištění a systém tzv. rodičovského pojištění, které zahrnovalo základní dávky pomoci rodinám s dětmi (Matějková, Paloncyová, 2003).

Konec osmdesátých a zejména devadesátých let byl ve znamení krize sociálního státu, to znamenalo redukci již dosažených výhod (snižování nemocenského, zkrácení dovolené, růst poplatků ve zdravotnictví, redukce podpor v oblasti bydlení aj.).

3.2 Současnost

Důsledkem výše uvedených přístupů a hlavně s třetího bodu vyplývá prosazování dvoukariérové rodina a vysoké zaměstnanost žen. Skryté dopady sociální politiky jsou problémem nesezdaných soužití, která převyšují 50 % a jako nejčastější typ je jednočlenná domácnost. Od toho se odvíjí další faktory, které ovlivňují sociální politiku, a to,

že dochází k velkému stárnutí populace z celého světa. V současné době je proces stárnutí velmi rychlý. V roce 2020 se očekává další zvýšení počtu starých lidí, ale stále vede ve výdajích na sociální stát (Munková, et. al., 2004).

Současná švédská rodinná politika sleduje následující cíle (Matějková, Paloncyová, 2003):

- zajistit jednotlivcům rovná práva a všem dětem kvalitní životní podmínky bez ohledu na rodinné pozadí,
- prosazovat rovné životní příležitosti pro muže a ženy,
- poskytovat lidem ekonomické předpoklady pro pořízení takového počtu dětí, který si přejí.

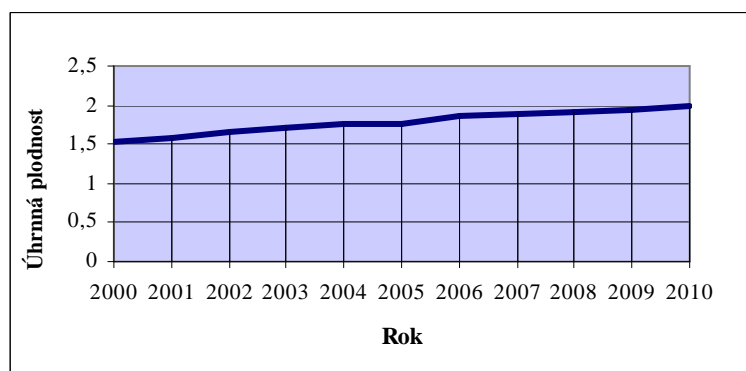
Rodinná politika poskytuje bohaté finanční dávky rodičům a dětem prostřednictvím rodičovského pojištění a vysokou kvalitu denních center péče o děti. Většina rodin s dětmi žije z dvou příjmů, tomuto faktu je přizpůsobena i konstrukce sociálního pojištění a minimální výše univerzálních dávek.

V tabulce 6 je možné vidět vývoj plodnosti ve Švédsku. Úhrnná plodnost má rostoucí tendenci už od roku 2000, kdy se sice dostala pod zachovnou hranici, ale stále se drží v meziročním zvyšování plodnosti, což zobrazuje následující obrázek 5.

Tabulka 6 Vývoj úhrnné plodnosti ve Švédsku

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Úhrnná plodnost	1,54	1,57	1,65	1,71	1,75	1,77	1,85	1,88	1,91	1,94	1,98

Zdroj: (Eurostat, 2012)

Obrázek 5 Vývoj úhrnné plodnosti Švédsku, vlastní zpracování z (Eurostat, 2012)

Systém dávek

Sociální pojištění poskytuje ekonomické zabezpečení v případě nemoci, invalidity a stáří, Ve Švédsku je založeno individuálně a kompenzuje ztrátu příjmu, pokud není člověk schopen práce i kvůli nemoci nebo péči o dítě doma.

Systém sociálního pojištění je založen na principu univerzality. Univerzální dávky jsou vypláceny všem ve stejné sazbě a zahrnují přídavek na dítě a adopční přídavek. Naopak, testované dávky se vyplácí těm, kteří na to mají nárok, tj. příspěvek na bydlení, doplatek na bydlení důchodcům a vyživovací příspěvky pro děti. Systém je spravován Švédskou sociální pojišťovnou a Švédskou penzijní agenturou. Tyto agentury jsou financovány prostřednictvím kombinací příspěvků ve formě daní od zaměstnavatele a zaměstnance (Social insurance in Sweden, 2009).

Svou rodinnou politiku provádí v rámci sociálního zabezpečení zejména přes sociální pojištění, do kterého lze zahrnout (Munková, et. al., 2004):

- důchodové pojištění
- rodičovské pojištění
- nemocenské pojištění

Důchodové pojištění

Švédský povinný důchodový systém se skládá z několika částí, do kterých můžeme zahrnout důchod odvozený z příjmu, plně fondovaný premiový důchod a garantovaný důchod. Navíc lze do této podskupiny sociálního zabezpečení zahrnout zaměstnanecký důchod a soukromé penzijní pojištění. Také sem samozřejmě patří vdovský a sirotčí důchod.

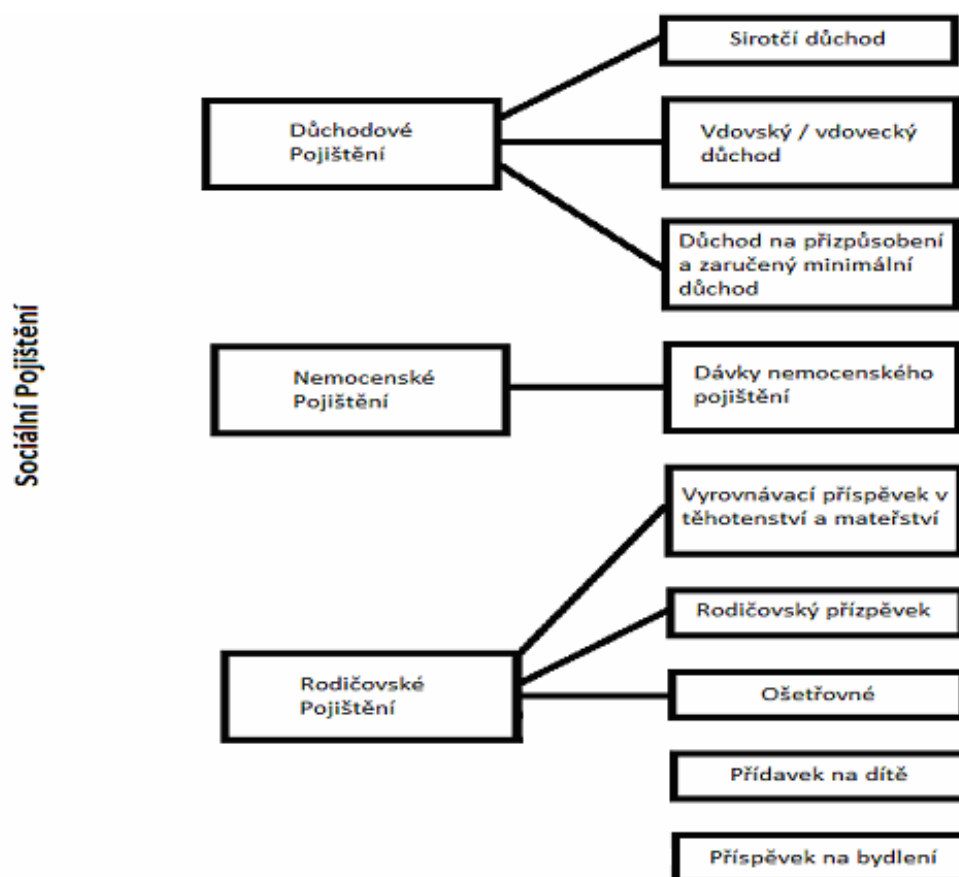
Rodičovské pojištění

Představuje rozsáhlý systém podpory rodiny, který má poskytnout ekonomické zabezpečení rodiny během doby, kdy přijde do rodiny další člen. Tedy má přispět alespoň k zajištění minimální životní úrovně. Uzákoněn byl poprvé v roce 1962 a jedná se o pojištění povinné.

Nemocenské pojištění

Pojištění proti ztrátě příjmu, které poskytuje finanční bezpečnost v případě nemoci. Vyplácena je dávka, která se vztahuje k ošetřování a péči o dítě nebo blízkého příbuzného a vyrovnávací příspěvek. Toto pojištění je také povinné.

Pro přehlednost slouží následující obrázek 6, kde se lze orientovat v sociálním pojištění, jehož prostřednictvím se realizuje sociální zabezpečení pro rodiny. Přídavky na děti a příspěvek na bydlení jsou transfery od státu.

Obrázek 6 Stručný přehled dávek pro rodiny ve Švédsku, vlastní zpracování z (REGERINGSKANSLIET, 2012)

3.3 Finanční nástroje

Nyní budou rozebrány konkrétní finanční nástroje používané ve Švédsku na podporu rodin. Ta zahrnuje mimo dvou stejné dávky jako v ČR.

3.3.1 Mateřství

V této oblasti nefiguruje porodné pouze jako jedna ze dvou dávek. Také PPM se neodlišuje ve Švédsku od rodičovské dovolené, tedy ani tato dávka se zde neobjevuje. Zahrnuje pouze vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, který se vztahuje k nemocenskému pojištění. O dávku se žádá u „Försäkringskassan“, neboli u Švédské sociální pojišťovny.

Porodné

Ve Švédsku se porodné nevyplácí, stát ale naopak poskytuje mnoho dalších dávek na podporu rodin s dětmi (viz níže).

Vyrovňovací příspěvek těhotenství a mateřství

Z anglického „Pregnancy benefit“ a švédského „Gravitetstspenning“ lze přeložit jako „přechodná dávka“, ale plní funkci vyrovnávacího příspěvku v těhotenství. Jedná se o dávku poskytovanou v průběhu těhotenství vyplácenou z rodičovského pojištění. Pokud žena není schopna vykonávat svou práci z důvodu těhotenství, tak jí je vyplácena právě tato sociální dávka.

Nárok na dávku má žena tehdy, pokud vykonává fyzicky namáhavou práci a její pracovní zatížení klesne alespoň o jednu čtvrtinu z důvodu těhotenství. Ovšem pokud může pracovat po část dne, může žena žádat o tři čtvrtě, půl nebo čtvrt příspěvku. Také pokud je ohrožena rizikem na pracovišti, jako je například manipulace s jedovatými látkami. Zaměstnavatel posuzuje, zda může pokračovat v práci nebo ne. Další podmínkou pro získání dávky je okamžité ohlášení zaměstnavateli, že je žena těhotná a splnění podmínky výkonu práce, kdy pracovala 6 měsíců bez přerušení nebo 12 měsíců s přerušením.

Podpůrná doba je 50 dní v průběhu 60 dní před očekávaným porodem, a pokud v průběhu těhotenství nemůže žena pracovat na svém pracovišti je jí příspěvek vyplácen skoro po celou dobu těhotenství (Försäkringskassan, 2010).

Výše dávky odpovídá 80 % nemocenské dávky. Roční příjem se vynásobí koeficientem 0,97 a poté ještě koeficientem 0,8. Výsledek se vydělí 365 (Försäkringskassan, 2010), což představuje rok. Maximální výše je 41 000 SEK.

3.3.2 Rodičovství

Následně bude vysvětlena problematika rodičovské dovolené, ve které je vyplácen rodičovský příspěvek ze systému rodičovského pojištění.

Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek

Anglický „Parental benefit“ či švédský „Föräldrapenning“ představuje rodičovský příspěvek. Na tento příspěvek mají nárok rodiče, kteří jsou doma během počátečních let dítěte alespoň část dne, z důvodu péče o něj.

Žena je povinna mít dva týdny před porodem a po porodu dovolenou (Duvander, Haas, Chronholm, 2010). *Nárok* na dávku mají rodiče nebo osoba ve vazbě k dítěti i s ohledem na adopci, kterou určuje rodinné právo. Mimo to se vyplácí rodičovský příspěvek také osobě žijící s rodičem, který (Försäkringskassan, 2012):

- měla nebo má dítě s rodičem,
- byla nebo je vdaná s rodičem,
- byla nebo je v registrovaném partnerství.

Další z podmínek nároku je, že minimálně 240 dní před narozením dítěte rodič pracoval a byl účasten na rodičovském pojištění.

Čerpání je velice flexibilní. Počínaje od 60. dne před očekávaným dnem porodu a může trvat do osmi let nebo do dokončení prvního roku ve škole. Pokud je dítě ve společné péči, každý může čerpat dovolenou 240 dní, kde z toho 60 dní můžou mezi sebou převádět, jedná se o tzv. výměnu táty za mámu. Pokud se stará rodič sám, čerpá dvojnásobnou dobu, tedy 480 dní (Försäkringskassan, 2012).

Výše rodičovského příspěvku závisí na typu úvazku v práci a podle toho se vyplácí ((Försäkringskassan, 2012):

- plný rodičovský příspěvek, pokud rodič vůbec nepracuje;
- $\frac{3}{4}$ rodičovský příspěvek, pokud rodič pracuje nejvýše $\frac{1}{4}$ běžné pracovní doby;
- $\frac{1}{2}$ rodičovský příspěvek, pokud rodič pracuje nejvýše $\frac{1}{2}$ běžné pracovní doby;
- $\frac{1}{4}$ rodičovský příspěvek, pokud rodič pracuje nejvýše $\frac{3}{4}$ běžné pracovní doby;
- $\frac{1}{8}$ rodičovský příspěvek, pokud rodič pracuje nejvýše $\frac{7}{8}$ běžné pracovní doby.

Také lze čerpat plný rodičovský příspěvek na základní nebo minimální úrovni, když je v práci sedm osmin běžné pracovní doby.

Po dobu 13 měsíců z uvedených 16 měsíců, získá rodič 80 % předcházející mzdy. Pro čerpání je stanoven strop 424 000 SEK/rok. Další 3 měsíce je rodiči vyplácena plošná dávka ve výši 180 SEK/den. V případě narození dvojčat rodič získá navíc 90 dní, po které pobírá rodičovský příspěvek ve výši 80 % z předchozí mzdy a dalších 90 dní pobírá plošnou dávku (Duvander, Haas, Chronholm, 2010).

Otcovská dovolená

Tato podpora je proto, aby se otec mohl postarat o děti v době, kdy je matka v nemocnici a aby se mohl účastnit porodu.

Nárok na otcovskou dovolenou má rodič, který je otcem dítěte a pokud otec není znám, může ji pobírat blízká osoba. *Čerpat* může 10 dní, a pokud se narodí dvojčata, tak dvojnásobnou dobu. Ovšem tuto dobu musí vyčerpat do 60 dnů od porodu. Výše dávky je stejná jako u rodičovského příspěvku a to 80 % mzdy. Také je zde stanoven strop,

tj. 318 000 SEK/rok (Duvander, Haas, Chronholm, 2010). Je to jediný příspěvek, který je vyplácen současně muži a ženě.

3.3.3 Výchova

V této oblasti působí přímé i nepřímé finanční nástroje. Mezi podporu pro rodiny ve formě úlev na dani patří odečet za služby na domácnost a tzv. „gender equality bonus“.

Ošetřovné

Anglicky „Temporary parental benefit“ a švédsky „Tillfällig föräldrapenning för var dag barn“, znamená v překladu do českého jazyka přechodný rodičovský příspěvek, který představuje ošetřování člena rodina a je součástí rodičovského pojištění.

Nárok na dávku má rodič, který potřebuje zůstat doma a stará se o nemocné dítě mladší 12 let (ve výjimečných případech 16 let). Také může tuto dávku nárokovat osoba, která bude pečovat o dítě místo rodiče, který nemůže být uvolněn z práce (Duvander, Haas, Chronholm, 2010).

Výše tohoto příspěvku je opět 80 % ze mzdy do maximální výše 318 000 SEK/rok, který je nižší než u rodičovského příspěvku. *Čerpat* lze nejvýše 120 dní za rok a z toho může 60 dní zůstat s dítětem doma, pokud osoba, která o dítě pečovala, onemocněla (Försäkringskassan, 2010a).

Přídavek na dítě

Z anglického „Child allowance“ a švédského „Barnbidrag“, což představuje automaticky vyplácenou dávku v případě, že se narodí dítě.

Nárok na dávku mají děti narozené ve Švédsku, nebo pokud se přistěhovaly do země. Rodič o tuto dávku nemusí žádat. Přídavek na dítě se vyplácí každému rodiči, který je registrován u Švédské sociální pojišťovny, tj. Försäkringskassan.

Výše dávky je univerzální a činí 1 050 SEK měsíčně na každé dítě. Dávka se vyplácí od následujícího měsíce po narození dítěte do 16 let věku dítěte. Pokud dítě studuje na střední škole, dávku získává až do 20 let (Försäkringskassan, 2010b).

Rodiny s více dětmi získávají navíc doplněk k základnímu přídavku, jak lze vidět v tabulce 7, která přehledně zobrazuje výše dávek podle počtu dětí v rodině. Za 2. dítě obdrží rodič 150 SEK, za 3. dítě dostane 604 SEK, za 4. se vyplácí navíc 1 614 SEK, dále za každé další dítě činí doplněk 2 864 SEK.

Tabulka 7 *Přídavek na dítě ve Švédsku*

Počet dětí	Přídavek na dítě (SEK)	Příplatek k přídavku na dítě (SEK)	Celkem (SEK)
1	1 050	–	1 050
2	2 100	150	2 250
3	3 150	604	3 754
4	4 200	1 614	5 814
5	5 250	2 864	8 114

Zdroj: (Försäkringskassan, 2010b)

Tato dávka už po posledních pět let osciluje kolem 23 500 mil. SEK. V roce 2009 činila výše vypláceného příspěvku 23 264 mil. SEK a o rok později 23 731 mil. SEK (SCB, 2012).

Příspěvek na bydlení

Z anglického překladu „Housing Allowance“ a švédského „Bostadsbidrag“ je další testovanou dávkou příspěvek na bydlení, na který mohou mít nárok nízkopříjmové rodiny.

Nárok na příspěvek má rodina s dětmi, ale také bezdětná rodina ve věku mezi 18–29 let, která musí mít trvalé bydliště na území Švédska a je zapsána v registru obyvatel, neboli příspěvek mohou obdržet nájemci, družstvo nebo vlastníci domu. Příspěvek může obdržet jak rodina s vlastním domovem, tak ti, kteří žijí v pronájmu. Zde se za rodinu považuje rodič, který žije s dítětem ve společné domácnosti (Försäkringskassan, 2008).

Naopak na příspěvek není nárok, pokud jeden z rodičů má příjem vyšší než 408 000 SEK za rok, platí za bydlení méně než 1 400 SEK za měsíc a pokud by pro něj vyšel příspěvek menší jak 100 SEK. Dále rozloha bytu musí být větší než 40m² a mít nejméně dva pokoje a kuchyň.

Dávka se *vyplácí* za každý kalendářní rok. Je udělována průběžně, tj. končený příspěvek je stanoven z údajů za uplynulý kalendářní rok. Pokud má rodina nižší příjem než očekávala, může získat příspěvek zpětně ve formě doplňkového příjmu. V opačném případě bude rodina muset příspěvek vrátit, pokud bude přesah činit nejméně 1 200 SEK (Försäkringskassan, 2012a).

Výše testované dávky závisí na počtu lidí žijících v domácnosti, bytových nákladech, velikosti bytu a příjmech rodiny. V případě střídavé péče záleží na tom, s kým tráví dítě většinu času. Roční příspěvek se sníží, pokud manželé mají roční příjem vyšší, než 117 000 SEK v případě samotného rodiče jde o polovinu příjmu (Försäkringskassan, 2012a).

Pro získání příspěvku hraje důležitou roli příjem a velikost rodiny, jak už zde bylo zmíněno. Pro to, aby rodina dostala příspěvek na bydlení, jsou určeny hranice příjmu a ty jsou uvedeny v následující tabulce 8. Vztahuje se na rodiče samoživitele, manželské páry nebo na partnery, kteří mají oba celkový roční příjem vyšší než 58 500 SEK

Tabulka 8 *Hranice příjmů pro získání příspěvku na bydlení*

Pokud mají	Nejvyšší získaný roční příjem činí
Jedno dítě	306 000 SEK
Dvě děti	351 500 SEK
Tři děti	408 000 SEK

Zdroj: (Försäkringskassan, 2012a)

Další tabulka 9 platí pro manželské páry a partnery, ze kterých jeden z nich nebo oba mají příjem, který nepřevyšuje 58 500 SEK ročně. V tomto případě se vypočítá příspěvek u toho, který má vyšší příjem.

Tabulka 9 *Hranice příjmů pro získání příspěvku na bydlení*

Pokud mají	Nejvyšší získaný příjem
Jedno dítě	247 500 SEK
Dvě děti	292 500 SEK
Tři děti	349 500 SEK

Zdroj: (Försakringskassan, 2012a)

Pokud překročí roční hranici 117 000 SEK (2krát 58 500 SEK), částka přesahující hranici (117 000 SEK) se redukuje o 20 %. Příklad: vydělá si 135 000 SEK ročně, od této částky se odečte částka 117 000 SEK, což přesahuje o 18 000 SEK a z toho 20 % činí 3 600 SEK ročně. Tedy bude dostávat měsíční příspěvek o 300 SEK nižší.

Podle švédské pojišťovny výdaje na bydlení zahrnují (2012a):

- v nájmu: nájemné včetně služeb vytápění;
- roční poplatky družstvu, úrok na bydlení;
- při koupi nemovitosti: daň z nemovitosti, 70 % z nájemného, vytápění a provozní náklady 70 % nákladů na úrok z úvěru na bydlení.

V tabulce 10 lze vidět, kolik výše příspěvku činí v různých finančních situacích rodiny, pokud příjem přesahuje 58 500 SEK, neboli vztahující se k tabulce 8.

Tabulka 10 *Příspěvek na bydlení ve Švédsku*

Roční příjem (SEK)	Měsíční výdaje na bydlení (SEK)									
	1 400	2 000	2 500	3 000	3 500	4 000	4 500	5 000	5 500	5 900
0–117 000	1 700	2 000	2 300	2 500	2 800	3 000	3 300	3 500	3 800	4 000
125 000	1 600	1 900	2 100	2 400	2 600	2 900	3 100	3 400	3 600	3 800
150 000	1 200	1 500	1 700	2 000	2 200	2 500	2 700	3 000	3 200	3 400
175 000	700	1 000	1 300	1 500	1 800	2 000	2 300	2 500	2 800	3 000
200 000	300	600	900	1 100	1 400	1 600	1 900	2 100	2 400	2 600
225 000	–	200	500	700	1 000	1 200	1 500	1 700	2 000	2 200
250 000	–	–	–	300	500	800	1 000	1 300	1 500	1 700
275 000	–	–	–	–	100	400	600	900	1 100	1 300
300 000	–	–	–	–	–	–	200	500	700	900
325 000	–	–	–	–	–	–	–	–	300	500
350 000	–	–	–	–	–	–	–	–	–	100

Zdroj: (Försakringskassan, 2012a)

V následující tabulce 11 lze vidět výše příspěvku na bydlení v rodině, kde příjem nepřevyší 58 500 SEK, neboli vztahující se k tabulce 9.

Tabulka 11 *Příspěvek na bydlení ve Švédsku*

Roční příjem (SEK)	Měsíční výdaje na bydlení (SEK)									
	1 400	2 000	2 500	3 000	3 500	4 000	4 500	5 000	5 500	5 900
0–58 500	1 700	2 000	2 300	2 500	2 800	3 000	3 300	3 500	3 800	4 000
75 000	1 400	1 700	2 000	2 200	2 500	2 700	3 000	3 200	3 500	3 700
100 000	1 000	1 300	1 600	1 800	2 100	2 300	2 600	2 800	3 100	3 300
125 000	600	900	1 100	1 400	1 600	1 900	2 100	2 400	2 600	2 800
150 000	200	500	700	1 000	1 200	1 500	1 700	2 000	2 200	2 400
175 000	–	100	300	600	800	1 100	1 300	1 600	1 800	2 000
200 000	–	–	–	100	400	600	900	1 100	1 400	1 600
225 000	–	–	–	–	–	200	500	700	1 000	1 200
250 000	–	–	–	–	–	–	100	300	600	800
275 000	–	–	–	–	–	–	–	–	100	300

Zdroj: (Försäkringskassan, 2012a)

Švédská sociální pojišťovna na tuto dávku v roce 2009 vyplatila 3 372 mil. SEK a o rok později o 121 mil. SEK více, tj. 3 493 mil. SEK.

Daňové úlevy

První sleva na dani, která byla zavedena v roce 2007, se nazývá odečet na služby pro domácnost. Výdaje za nakoupené služby, kterými je myšleno zajištění úklidu, vaření domácí práce a také práce o děti, si lze odečíst od daně ve výši 50 % ceny služby, ale do maximálního limitu 50 000 SEK/rok na jednu domácnost. Tato podpora má dát podnět k tomu, aby se zvyšovala poptávka po soukromých chůvách (neformální péče o děti). Pokud se však vychází z analýz, tak tuto podporu využívají nejvíce rodiny s vysokými příjmy a se staršími osobami. Tuto slevu využívá nepatrných 0,06 % ze 7 % domácností s nižšími příjmy (Earles, 2010).

Další sleva byla zavedena v roce 2008 z anglického „gender equality bonus“, která má podpořit dvojice, které rovnoměrněji čerpají rodičovskou dovolenou. Tato dvojice může získat slevu na dani 100 SEK za den, kdy rovněji sdílejí rodičovské povinnosti. Slevu získá ten rodič, který zůstal s dítětem na rodičovské dovolené déle, než ten druhý. Podmínkou je,

že druhý rodič čerpá rodičovskou dovolenou déle než daných 60 dní v rámci výměny táty za mámu. Také lze získat daňový bonus ve výši 13 500 SEK za rok, pokud čerpají oba rodiče dovolenou na půl (Försäkringskassan, 2012a). To musí ohlašovat úřadům, způsob čerpání a bonus dostanou na konci roku. Tento typ slevy zatím není moc využíván (Earles, 2010).

3.3.4 Smrt živitele

Poslední a ta nejtěžší oblast pro rodiny, je úmrtí živitele rodiny. Zařazují se sem sirotčí a vdovský důchod, které vyplácí penzijní agentura, neboli „Pensionsmyndigheten“. Druhou dávkou, kterou Švédsko oproti ČR neposkytuje, je pohřebné.

Pohřebné

Ve Švédsku není jednorázová dávka pro osobu, která zařizuje pohřeb, zavedena.

Sirotčí důchod

Na švédský „Barnpension“, který je vyplácen z důchodového pojištění, má nárok dítě, kterému zemře rodič. Dávka je vyplácena osiřelému dítěti do 18 let, pokud studuje, do 20 let.

Výše důchodu se váže na předchozí příjem zemřelého, jehož výše je závislá na objemu prostředků na důchodovém účtu zesnulého. Mimo to se vypočítává hypotetický objem prostředků na důchodovém účtu za roky zbývající do doby, kdy by zesnulý dosáhl věku 64 let. Osiřelé dítě do dvanácti let dostane 35 % hypotetického příjmu zemřelého, a pokud je dítě starší obdrží 30 % z příjmu (Pensionsmyndigheten, 2011).

Dítěti může být také vyplacen pozůstalostní příspěvek, pokud nepobírá sirotčí důchod z důvodu, že zesnulý neměl nárok na důchod nebo je-li sirotčí důchod velmi nízký. Výše příspěvku činí 40 % základní částky, tj. 17 600 SEK (40 % ze 44 000 SEK).

Na tuto dávku Švédsko vynaložilo v roce 2009 125 mil. SEK a o rok později jen o 1 mil. SEK více (SCB, 2012).

Vdovský a vdovecký důchod

Ze švédského „Änkepensionen“, neboli vdovský/vdovecký důchod. Byl zrušen k 1. 1. 1990 při reformě pozůstalostních důchodů, ale za určitých podmínek se stále vyplácí a ty jsou následující:

Pozůstalá manželka narozená v roce 1944 nebo později má nárok na vdovský důchod a minimální důchod v případě, že byla za zesnulého manžela provdána na konci roku 1989 (do reformy) a v době úmrtí svazek trval a pokud splňovala podmínky (EU, 2011), tj. občan Švédska, manželství. To samé platí i pro pozůstalé manželky narozené v roce 1945 nebo později, ale pobírají jen určitý vdovský důchod.

Výše se vypočítá na základě důchodu, který muž dostával, a počtu let účasti na důchodovém pojištění. Částky důchodů obou manželů se sečtou a vypočítá se 50 % z této částky. A od této částky se odečete fiktivní důchod ženy, který činí 40 % ze starobního důchodu muže (EU, 2011).

Důchod na přizpůsobení a zaručený minimální důchod

Další dávka, která stojí za zmínku a je ve Švédsku poskytována v případě ztráty blízké osoby. Jedná se o důchod na přizpůsobení a zaručený minimální důchod, který má postupem času nahradit základní vdovský důchod (viz výše).

Pozůstalá manželka, která nedosáhla věku 65 let, může pobírat důchod na přizpůsobení nebo zaručený minimální důchod, pokud v době úmrtí se zesnulou osobou trvale žila a zároveň trvale žila s dítětem mladším 18 let, o které pečovali oba rodiče nebo jen jeden z nich, nebo se zesnulou osobou žila nepřetržitě po dobu nejméně 5 let.

Tento důchod je vyplácen po dobu 12 měsíců, kterou lze o dalších 12 měsíců prodloužit v případě, že pozůstalý žije s dítětem mladším 18 let, které žilo v domácnosti v době úmrtí jednoho z manželů. Vyplácí se do doby, kdy nejmladší dítě dosáhne věku 12 let.

Výše důchodu se rovná 55 % hypotetického starobního důchodu zesnulého. Pokud zemřelý neměl nárok na důchod, nebo je důchod na přizpůsobení velmi nízký, může být vyplácen zaručený minimální důchod ve výši 2,13 násobku cenové základní částky, pokud byl zesnulý ve Švédsku pojištěn po dobu 40 let. Pokud této doby nedosáhl, snižuje se zaručená sazba o $\frac{1}{40}$ za každý rok, který chybí do 40let (EU, 2011).

4 Komparace vybraných rodinných politik z hlediska poskytování finanční podpory rodinám

Předchozí analýza finančních nástrojů poslouží jako podklad pro porovnání konstrukcí a vypočtených částek dávek rodinám. Analýza bude vztažena k životní úrovni konkrétně k mediánové mzdě a bude vysloveno, zda je tato dávka efektivní a navrhnout řešení zejména pro ČR. Opět bude dodržena osnova jako v předchozích kapitolách.

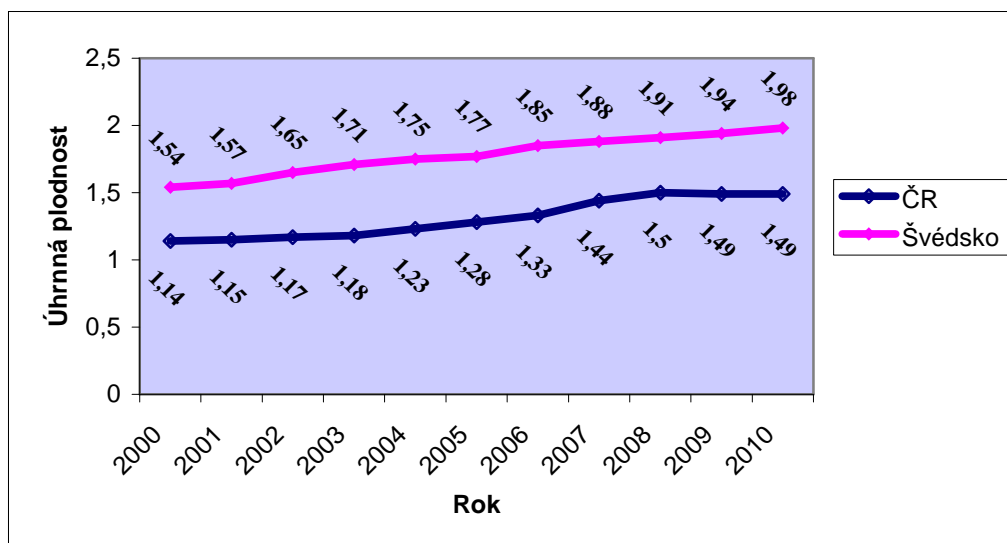
4.1 Česká republika a Švédsko

ČR zastává postsocialistický model rodinné politiky, který se vyznačuje státním paternalismem, což znamená, že se země o své občany stará z nadřazené pozice a ví, co je pro ně nejlepší. Tento znak modelu přeměňuje na pomoc pouze potřebným. Vyznačuje se vysokým stupněm přerozdělování. Model sociálně demokratický, kde je představitelem Švédsko, charakterizuje vysoké přerozdělování, stejná práva pro všechny občany, odvážené vysoké daně do státního rozpočtu a jeho univerzální sociální pojištění.

Z výše uvedeného lze říci, že podpora rodin v modelu postsocialistickém se vyznačuje především dlouhou rodičovskou dovolenou jako ve Švédsku, většina dávek je testovaných a výše se odvozuje od pracovního nasazení. Rodinné dávky jsou ve formě finanční. V sociálně demokratickém modelu jsou poskytovány základní dávky plošně a ostatní dávky se vyznačují vysokou částkou.

Oba modely předpokládají dvoupříjmový model rodiny, ale ve Švédsku je primární cíl podporovat rodiny s dětmi, proto má velmi vyvinutý systém péče o děti, neboli „Child friendly policy“. Švédský sociální stát se řadí mezi jedničky spolu se severskými státy, které mají za cíl zapojovat ženy na trh práce a slučovat rodinný život s profesním. Oproti tomu český cíl je zaměřen na propopulační cíle jako zvýšení plodnosti.

Demografický vývoj úhrnné plodnosti lze vidět z obrázku 7, který ukazuje, že ČR i přes veškeré snahy na podporu porodnosti, nemá takový výsledek jako Švédsko, které se snaží naopak o zapojení rodičů na trhu práce.

Obrázek 7 Porovnání úhrnné plodnosti v ČR a ve Švédsku, vlastní zpracování z (ČSÚ, 2011), (Eurostat, 2012)

Z hlediska životní úrovně jsou na tom obě země úplně jinak. Pro porovnání budeme brát v úvahu průměrný roční harmonizovaný index spotřebitelských cen (HICP) v roce 2010, který zobrazuje mezinárodní srovnávání inflace spotřebitelských cen. Průměrný roční HICP v ČR činil 1,2 %, což bylo o 0,9 procentního bodu méně než představoval průměr 27 členských zemí EU a ve Švédsku 1,9 % (ČSÚ, 2011c).

Dalším ukazatelem životní úrovně je hrubý domácí produkt (HDP). V ČR v paritě kupní síly činí 211 286 mil. což je 80 % vzhledem k EU, a ve Švédsku 282 082 mil., který převyšuje HDP Evropských zemí o 23 %, v přepočtu na obyvatele pak činí HDP v Česku 19.400 a ve Švédsku 30.100 opět podle standardu parity kupní síly. Celkové sociální výdaje činí 20 % z HDP v ČR a ve Švédsku to je 32, 1 % HDP (ČSÚ, 2011c).

Při porovnání ekonomické aktivity obyvatelstva v roce 2010 je na tom Švédsko lépe, to zaměstnává necelé $\frac{3}{4}$ obyvatelstva ve věku 15–64 let. V ČR je to o 10 % méně. Dlouhodobá nezaměstnanost v roce 2010 činila 3 % v ČR, druhá země vykazuje nezaměstnanost o polovinu nižší, tedy 1,5 % (ČSÚ, 2011c).

Poslední porovnání bude ve mzdách v každé zemi. Desetimilionová Česká republika vykazuje podle ČSÚ (2011b) průměrnou mzdu za rok 2010 ve výši 26 881 Kč a mediánovou 22 608 Kč. Mediánová mzda představuje prostřední hodnotu seřazených výsledků, proto je medián skoro ve většině případů odlišný od průměru. Zde se tedy průměrná mzda odchyluje od mediánové o 4 273 Kč, tzn., že mediánová činí 84,1 % průměrné mzdy. Je tedy zřejmé, že na průměrnou mzdu nedosáhne tolik lidí, reprezentují ji lidé s vyššími příjmy.

Také skoro desetimilionové Švédsko vykazuje podle Švédského statistického úřadu (SCB, 2011) průměrnou mzdu ve výši 28 400 SEK a mediánovou mzdu 25 300 SEK. Zde představuje mediánová mzda 89 % průměrné mzdy. Je tedy zřejmé, že na průměrnou mzdu dosáhne více lidí než v ČR. Liší se o 3 100 SEK. Na rodičovské pojištění v roce 2009 bylo vyplaceno 30 387 mil. SEK o rok později 31 865 mil. SEK

Předpoklad komparace

Předpokladem pro výpočty a komparaci bude mediánová mzda, proto byla výše vysvětlena, jelikož rozdíl mezi mediánem mzdy a průměrnou mzdou vypovídá o tom, že rozdělení mezd je velmi zešíklé. Aritmetický průměr je silně ovlivňován velmi vysokými výdělky vcelku malé skupiny zaměstnanců, nevypovídá o mzdové úrovni běžného zaměstnance. V ČR dosáhlo na nadprůměrnou mzdu 31 % zaměstnanců a 69 % podprůměrné mzdy. Kvantilové rozpětí, což je rozdíl mezi 90% a 10% percentilem, neboli rozdíl mezi maximální a minimální hodnotou řady, se rovná v ČR 28 474 Kč a ve Švédsku 20 400 SEK, což vyjadřuje vysokou míru variability v souboru. Ovšem toto vyjádření je nepřesné, protože není zřejmé, jak se chovají hodnoty uvnitř.

4.2 Mateřství

V případě mateřské dovolené a v ní vyplácené PPM figuruje pouze ČR, jelikož Švédsko nerozlišuje mateřskou od rodičovské dovolené. Druhá dávka VPTM je v obou zemích vyplácena, ovšem porodné opět poskytuje jen Česko.

Mateřská dovolená a peněžitá pomoc v mateřství

Dávka je vyplácena z nemocenského pojištění za splnění podmínek. Na MD odchází žena ze zaměstnání v dobu, kterou si určí od osmého týdne před porodem. Pokud si neurčí nebo je na nemocenské, pak je nástup šestý týden před porodem. MD trvá 28 týdnů, a to do 22. týdne věku dítěte. Také v zákoně je ukotveno, že matka s otcem se můžou střídat o péči dítěte, kde se poté PPM vyplácí otcí.

Určení DVZ obecně: $12 \text{ (rok)} \times \text{měsíční mzda} / 365$, tj. $(22\,608 \times 12) : 365 = 743,28 \text{ Kč}$ činí DVZ. Podle redukčních hranic se vypočte redukovaný DVZ, kde v tomto příkladě částka spadá do první hranice, tzn., započítává se celých 100 % částky, tedy 743,28 Kč.

Příklad: Výpočet se odvíjí od nemocenského pojištění. Tedy v případě, že má česká žena mediánovou mzdu, pak její výše PPM činí 70 % DVZ, tedy 70 % ze 743,28 Kč je 521 Kč na den a to se vynásobí dobou vyplácení, tj. $521 \times 196 \text{ dnů}$, což se rovná 102 216 Kč. Po převedení na měsíc je částka 15 630 Kč, která představuje 69 % mediánové mzdy.

V době před očekávaným porodem i po porodu představuje rozdíl mezi vyplacenou částkou a předchozí mzdou, který dosahuje téměř 7 000 Kč, značnou změnu. Snížení příjmu o třetinu platu jednoho rodiče není moc příjemné, obzvlášť při příchodu nového potomka, který představuje zvýšené náklady rodiny.

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Tato dávka je určena zaměstnankyním, které z důvodu těhotenství nemůžou pracovat anebo jsou převedeny na jiné pracoviště. V ČR se vyplácí pouze za převedení na jiné pracoviště a ve Švédsku se vyplácí částečně podle toho, jak může zaměstnankyně pracovat nebo celý, pokud nemůže pracovat vůbec.

VPTM je v ČR dávka nemocenského pojištění, ale pokud žena nemůže pracovat vůbec, dostane nemocenskou dávku, která je rozhodně nižší než mzda, ze které se nemocenská počítá. Kdežto švédská dávka je vyplácena z rodičovského pojištění a podle možnosti pracovat se zaměstnankyni příspěvek krátí, její výše se pak blíží k aktuálnímu příjmu.

ČR: Předpokladem bude snížení mzdy o třetinu, tedy o 7 536 Kč. Rozhodné období je předcházející čtvrtletí duben–červen. Tedy $DVZ \text{ se rovná } (22\,608 \times 3) : 91 = 745,32 \text{ Kč}$. Částka opět podléhá redukci, která je stejná jako při výpočtu PPM. Tedy redukovaný DVZ činí 745,32 Kč. Průměr započitatelných příjmů po převedení se rovná $15\,072 : 30 = 502,40 \text{ Kč}$. Z toho plyne výše vyrovnávacího příspěvku $746 - 503$, tj. 243 Kč za jeden kalendářní den.

Švédsko: Roční příjem je 303 600 SEK (mediánová mzda vynásobená počtem měsíců). $303\,600 \times 0,97$ je rovno 294 492 SEK, dále krát 0,8 (80 %), což se rovná 235 594 SEK a to vydělíme počtem dní v roce, z toho plyne 646 SEK na den.

V tabulce 12 lze vidět rozdílnost dávek a to v délce pobírání, výpočtu a výši příspěvku.

Tabulka 12 Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství v ČR a Švédsku

	ČR	Švédsko
Délka pobírání	Po dobu převedení do začátku 6 týdnů před očekávaným porodem.	Celé těhotenství nebo 50 dní, v průběhu 60 dní před očekávaným porodem.
Výpočet dávky	Rozdíl mezi stávajícím měsíčním příjmem, v přepočtu na redukovaný DVZ, a průměrným příjmem na jiném pracovišti za kalendářní den	80 % nemocenské dávky za kalendářní den
Výše vypočteného příspěvku	243 Kč/den	646 SEK/den

Zdroj: Vlastní zpracování z (MPSV, 2012), (Försäkringskassan, 2010)

Výpočet české dávky je složitější než v porovnávaném Švédsku. Pokud je výše dávky přepočtena, na měsíc činí 7 380 Kč, což zhruba odpovídá částce, o kterou zaměstnankyně přišla a tak dosáhne svého původního příjmu. Ale pokud nemůže pracovat vůbec, je jí vyplácena výrazně nižší nemocenská dávka, která je rozdílná od výpočtu VPTM.

Jestliže švédská zaměstnankyně nemůže pracovat celý měsíc, dávka činí 19 380 SEK, což činí 76 % mediánové mzdy. Zjednodušeně, pokud bude těhotná žena pracovat alespoň po část dne, příklad poloviční, dostane polovinu příspěvku, tj. 9 690 SEK a k tomu poloviční příjem 12 650 SEK, bude její měsíční mzda činit 22 340 SEK, která se relativně rovná mediánové mzdě. Čím menší část příspěvku bude zaměstnankyně žádat, tím bude její příjem větší, neboli bude oceněna za to, že pracuje.

Je zřejmé, že dávka je v obou zemích velice rozdílná ve vyplácení a výši. Výhoda švédského systému v poskytování je v tom, jak už bylo zmiňováno, že výše dávky se odvíjí od jednoho způsobu výpočtu, neoddělování dávky pro rizikové těhotenství, kde musí žena nastoupit na nemocenskou, a částečné neschopnosti, neboli převedení na jiné pracoviště. Lze říci, že by si ČR mohla vzít ze Švédska příklad a zavést také tento způsob, ale jinak je dávka velice dobře propracovaná, jelikož se zaměstnankyně stále drží na stejné úrovni příjmu.

Porodné

Porodné se vyplácí opět jen v ČR a dávku dostane jen prvorodička s manželem s příjmy pod 18 504 Kč (viz příklad níže) a činí 13 000 Kč. Jelikož u nás činí mediánová mzda více, jak tato částka, dosáhne na tuto dávku pravděpodobně velmi málo rodin, i v případě, že by byla sama rodička posuzována jako jednotlivec. Také bylo v jednání, že se dávka zřejmě zruší, ale nakonec byla zachována tak, že tu není žádná motivace pro rodiny, aby si pořizovaly děti, což je v ČR jedno z kritérií při rozhodování o pořizování dětí. Ačkoli ve švédském sociálním státě se dávka nevyplácí, je udivující, že úhrnná plodnost v této zemi stále roste. Není tedy prokázáno, že by tato dávka byla závislá na výši porodnosti.

ČR: Pokud žena porodila první dítě a další posuzovaná osoba v rodině je manžel, nemá nárok na porodné, protože součet příjmů osob v rodině převyšuje právě jejich minimum krácené koeficientem. Takže životní minimum v rodině činí 7 710 Kč (3 140 Kč + 2 830 Kč + 1 740 Kč) krát 2,4 je rovno 18 504 Kč a jelikož v našem příkladě má jen rodička hrubý příjem 22 608 Kč, tzn. čistou mzdu necelých 18 000 Kč, je zřejmé, že se ani nemusí brát v úvahu příjem muže pro nárok na porodné. Pokud by jejich průměrný čistý

příjem dosahoval částky nižší, jak 18 504 Kč, měli by nárok na porodné, které by činilo 13 000 Kč.

Vláda ČR by měla tuto dávku státní sociální podpory ponechat. Jelikož v dnešní době, kdy je velmi finančně náročné mít dítě, slouží tato dávka alespoň na pokrytí částečných výdajů. Z pohledu státu je to ocenění za jejich rozhodnutí zakládat rodiny a mít děti.

4.3 Rodičovství

Stejnou dávku, která je poskytovaná v tomto období života, poskytují obě země. Ovšem jejich rozdílnost spočívá ve výši, délce i výpočtu.

Rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek

V ČR sociální dávka představuje transfer od státu. Na rodičovskou dovolenou nastupuje rodička po MD, která trvá 28 týdnů. V případě, že matka nemá nárok na PPM, zažádá si rovnou o rodičovský příspěvek.

Ve Švédsku je tato dávka součástí rodičovského pojištění. Jak už zde bylo zmíněno výše, švédský sociální stát poskytuje pouze rodičovský příspěvek před i po porodu. Otec dítěte má nárok na otcovskou dovolenou a to 10 dní, kde se mu vyplácí také rodičovský příspěvek ve stejné výši (80 % ze mzdy) jako matce.

ČR: Žena porodila v roce 2012 a má nárok na mateřskou, jak bylo již dříve počítáno. Vynásobený DVZ (745,32) je roven 22 360 Kč z této částky 70 % je 15 652 Kč. Teď by záleželo na rodičce, jakou dobu si zvolí. Pokud by volila nejkratší do dvou let věku dítěte, pobírala by po 19 měsících 11 500 Kč, ale pokud by chtěla být s dítětem co nejdéle, tedy do věku 4 let, příspěvek by činil 5 116 Kč (220 000 : 43) měsíčně.

Švédsko: Žena bude 390 dní, tj. 13 měsíců, pobírat 20 240 SEK měsíčně, neboli 80 % z částky 25 300 SEK. Zbýlých 90 dní 180 SEK/den, což činí měsíčně 5 400 SEK.

Tabulka 13 Rodičovský příspěvek v ČR a Švédsku

	ČR	Švédsko
Délka pobírání	2 roky, 3 roky, 4 roky; pokud pobírá mateřskou 19, 31, 48 měsíců	480 dní, povinná 2 týdny před a 2 týdny po porodu
Výpočet dávky	70 % z 30násobku DVZ; pokud je částka > 7 600 Kč výše dávky mezi 7 600 a 11 500 Kč, a jestliže je částka ≤ 7 600, výše dávky činí právě 7 600 Kč.	13 týdnů 80 % předcházející mzdy a 3 týdny 180 SEK/den
Výše vypočtené dávky	Nejkratší varianta představuje dávku ve výši 11 500 Kč.	13 měsíců ve výši 20 240 SEK/měsíc a zbylé 3 měsíce činí dávka 5 400 SEK/měsíc

Zdroj: Vlastní zpracování z (MPSV, 2011a), (Försäkringskassan, 2012), (Duvander, Haas, Chronholm, 2010)

Z tabulky 13 je zřejmý rozdíl mezi rodinnou dávkou. Výše dávky v ČR se odvíjí od DVZ pro stanovení PPM a je vypočtena tak, že se limit 220 000 Kč vydělí počtem měsíců, po kterých chce být rodič s dítětem doma a pečovat o něj. Kdežto ve Švédsku je tento příspěvek financován z rodičovského pojištění. Jeho čerpání je velice flexibilní a tím umožňuje sladovat profesní život s osobním. Švédský sociální stát usiluje o to, aby se matky vracely co nejdříve do svého zaměstnání a tím si nesnižovali svou životní úroveň. Pro rodiče existuje pět možností, jaká výše dávky se mu přizná a to podle toho, na jaký úvazek pracuje. Dávka rodičovského pojištění představuje více jak 76 % mediánové mzdy.

Z hlediska životní úrovně v ČR představuje dávka skoro 51 % mediánové mzdy. Vzhledem k tomu, že rodič má příjem ve výši mediánové mzdy, se musí uskromnit o polovinu svého platu a ještě k tomu uživit dítě. Samozřejmě zde vzniká problém se sladováním profesního života s rodinným. U nás je háček v tom, že mnoho zaměstnavatelů neposkytuje práci na částečný úvazek, práci z doma, pružnou pracovní dobu, což by umožnilo rodiči přivydělávat si k tomuto příspěvku a zvýšit tím příjmy do rodiny. Další problém představuje omezení docházky do školních zařízení. Ovšem od roku 2012 je umožněno dávat děti do školky neomezeně, pokud je starší dvou let, bez odebrání rodičovského příspěvku.

Je vidět, že tento příspěvek se dá stále zlepšovat a propracovávat do detailů. A právě švédský přístup vede v této oblasti. Nejenže umožňuje rodičům pracovat během vyrůstání dítěte, ale pro získání příspěvku musí rodiče odvádět pojistné na rodičovské pojištění. To je veliké plus, protože v ČR se stále zvyšují náklady na rodičovský příspěvek a vláda potřebuje snižovat státní schodek, a proto se snaží tento transfer snižovat. Proto je vysloven návrh pro ČR, aby se snažila co nejvíce zvyšovat místa ve školkách, aby rodiče mohli docházet do práce, jelikož zde není rozvinuta služba najímání chův, jako ve Švédsku a zkusit zavést jakési spojení na dobu rodičovství, ať už odděleně nebo jako součást sociálního pojištění.

4.4 Výchova

Zde jsou vypláceny stejné dávky jak v ČR, tak ve Švédsku. Většina základních dávek jsou univerzální, což je jeden z charakteristických rysů modelu rodinné politiky ve Švédsku.

Ošetřovné

V obou zemích je určené pro zaměstnance, který musí zůstat doma s nemocným dítětem s tím rozdílem, že ve Švédsku může dávku pobírat jakákoliv osoba, která se o dítě stará. V ČR je vypláceno z nemocenského pojištění a ve Švédsku z rodičovského pojištění.

ČR: Neredukovaný DVZ se rovná 743,28 Kč, pak redukovaný (90 %) je 669 Kč. Ošetřovné z toho plyne 2 007 Kč, které vypočítáme jako součin 60 % z 669 Kč (tj. 401,40 Kč) a počtem vyplácených dní (počet dní od 1. dne pracovní neschopnosti), pro tento příklad 5 dní.

Švédsko: Ženě onemocnělo dítě a zůstane s ním také 5 dní doma. Ošetřovné obdrží ve výši 3 534 SEK. Opět je v úvahu mediánová měsíční mzda ve výši 26 500 SEK, ze které je 80 % 21 200 SEK. To se převede na dny a vynásobí počtem dní, tj. 21 200 : 30 krát 5.

Tabulka 14 *Ošetrovné v ČR a Švédsku*

	ČR	Švédsko
Délka pobírání dávky	9 kalendářních dnů	Maximálně 120 dní za rok
Výpočet dávky	60 % DVZ	80 % z předcházející mzdy
Výše vypočtené dávky	2 007 Kč	3 534 SEK

Zdroj: Vlastní zpracování z (ČSSZ, 2012a), (Duvander, Haas, Chronholm, 2010), (Försäkringskassan, 2010a), (MPSV, 2012)

Z porovnávací tabulky 14 je zřejmé, že se tato dávka ničím zvláštním neliší. Ve Švédsku je poskytována mnohem delší doba na uzdravení člena rodiny. Výpočet švédské sociální dávky je opět jednodušší. Částky ošetrovného v ČR činí necelých 9 % a ve Švédsku 13,4 % mediánové mzdy. Pokud pět dní ošetrovného přičteme ke zbytku dní běžného příjmu, český zaměstnanec bude mít měsíční mzdu ve výši 20 847 Kč a švédský zaměstnanec 25 618 SEK. To vypovídá o tom, že pokud bude rodič doma s dítětem, z jeho mediánové mzdy český rodič přijde o necelé 2 000 Kč, tj. 92,2 % mzdy, a švédský rodič o necelých 1 000 SEK za měsíc, tj. 96,7 % své původní mediánové mzdy.

Pro ČR lze vyslovit, že tato dávka je konstrukčně relativně stejná jako ve Švédsku a ještě k tomu velmi pozitivní, vzhledem k životní úrovni rodiny. Je určitě příjemné, když rodič zůstane s dítětem doma a nebude se muset moc usklonnovat.

Přídavek na dítě

V ČR se na tuto dávku zkoumají příjmy rodiny, a pokud překročí hranici 2,4násobku životního minima, pak na tuto dávku nemá nárok. Švédský sociální stát příjmy netestuje, vyplácí dávku na každé dítě a k tomu ještě od druhého dítěte dostane rodina příplatek k základní dávce.

ČR: Rodina se dvěma dětmi, ze kterých jedno dochází do základní školy a druhé již na střední školu, dosahuje výše životního minima 10 560 Kč, tedy 3 140 Kč + 2 830 Kč + 2 140 Kč + 2 450 Kč. Částka minima krát koeficient, tj. 25 344 Kč. Pro uznání nároku na přídavek na dítě musí součet čistých příjmů muže a ženy být pod touto částkou. Nad tuto částku stát dávku neposkytne. Aby bylo možné porovnat, předpokladem bude, že rodina má nižší příjmy, než je tato hranice. Potom by rodina dostala 610 Kč + 700 Kč, což činí 1 310 Kč.

Švédsko: Ve čtyřčlenné rodině bude přídavek na děti poskytován ve výši 2 250 SEK (viz Tabulka 7, str. 60).

Vztáhnuto k mediánové mzdě, rozdíl mezi Švédskem a ČR jsou 3 %. To je obdobné jako u ošetrovního. Rozdíl spočívá v tom, že v ČR představuje testovanou dávku, kde většina čtyřčlenných rodin s průměrnou mzdou přesáhne hranici na přiznání nároku na přídavek.

Pro české občany s průměrnou mzdou dávka jakoby neexistovala. Tento přídavek má sloužit rodinám, ve kterých alespoň jeden z rodičů nepracuje a má nízký příjem. Jelikož minimální mzda činí 8 000 Kč a pokud budou oba pracovat, tak hranici na přiznání dávky dosáhnou i v tomto případě. Pokud by chtěl stát přispívat na výchovu dětí, musel by zavést univerzální dávku jako ve Švédsku, podpořit tím rodiny a ocenit jejich dobrou výchovu. Návrh pro ČR zní, že pokud na tuto dávku dosáhne opravdu málo lidí s nízkými příjmy, výši přídatku na dítě by mohla zvýšit a pomoci tak rodinám na živobytí.

Příspěvek na bydlení

Tento příspěvek je poskytován nízkopříjmovým rodinám, které mají vysoké náklady na bydlení. Konstrukce těchto dávek je velmi rozdílná mezi porovnávanými zeměmi. Výpočet je vysvětlen dále.

ČR: Čtyřčlenná rodina bydlí v Liberci v nájemním bytě. Její normativní náklady činí 14 135 Kč. Muž má průměrný čistý příjem (z mediánové mzdy) 18 000 Kč a žena to samé, tedy rozhodný příjem 36 000 Kč vynásobený koeficientem 0,3, tj. 10 800 Kč. Příspěvek na bydlení tedy činí $14\,135 - 10\,800 = 3\,335$ Kč na měsíc. Vzhledem k tomu, že česká rodina vydá na nájem průměrně 7 000 Kč, tento příspěvek pokryje skoro polovinu nájmu.

Švédsko: Rodina na úrovni průměru nemá nárok na příspěvek na bydlení, jelikož jejich roční příjmy činí 607 200 SEK, což přesahuje hranici pro nárok na dávku. Pokud má rodina příjmy, které jsou přehledně vypsány v tabulkách 10, a 11 na str. 62 a 63 lze okamžitě zjistit, jaký příspěvek budou pobírat.

Jak je možné vidět v tabulce 15 tato dávka je velice rozdílná.

Tabulka 15 Příspěvek na bydlení v ČR a Švédsku

	ČR	Švédsko
Délka pobírání dávky	84 měsíců během 10let	1 rok
Výpočet dávky	Rozdíl mezi normativními náklady a koeficientem násobený průměrný čistý příjem rodiny.	Vypracované tabulky pro konkrétní typ rodiny.
Výše vypočtené dávky	2 135 Kč	není nárok

Zdroj: Vlastní zpracování z (MPSV, 2012a), (Försäkringskassan, 2012a)

Na českou dávku lze snadno dosáhnout. Jak je zřejmé z příkladu, i průměrná rodina má nárok na dávku. Kdežto ve Švédsku je stanoven univerzální systém výplaty dávek, na kterou si sáhnou opravdu rodiny s nízkým příjmem. Dávka ve Švédsku je velice propracovaná. Na každou rodinu, ať už bezdětnou nebo s dětmi je příspěvek přepočítaný. Hlavní výhodou je, že zohledňují počet dětí v rodině. V ČR je peněžní pomoc závislá na normativních nákladech, které jsou závislé na počtu členů domácností, které se každý rok mění, a příjmu rodiny bez ohledu na počet dětí v domácnosti.

Dávka je pro Česko dobře konstruovaná. Náklady jsou stanoveny každým rokem, protože výdaje na bydlení se stále zvyšují, a tím i normativní. I dávka ve Švédsku má jednoduchou konstrukci a výpočet. Z toho vyplývá, že není co měnit. Možná je výhoda v tom, že univerzální dávka je administrativně jednodušší.

Daňové úlevy

V této oblasti jsou země naprosto rozdílné. Zatímco ČR poskytuje slevu na dani na vyživované dítě a vyživovanou manželku, švédská nepřímá finanční podpora má úplně jiný obsah a to slevu na dani za nakoupené služby a za čerpání rodičovské dovolené oběma rodiči.

ČR, jak je zřejmé, podporuje rodiny, tak aby pro ně bylo motivací chodit do práce a snižovat si tak daň. Naopak Švédsko se zaměřuje na to, aby mohli rodiče dítěte chodit do práce a zajistit jim péči jinou osobou, což zatím většina lidí nevyužívá, a aby se o rodičovskou dovolenou střídali.

Lze vyslovit fakt, že v této oblasti je na tom lépe ČR. Protože úleva na dani za nakoupené služby není moc přínosná pro české občany, ani by nemělo význam ji zavádět. Je zde mnoho prostoru, jak pomoci rodinám prostřednictvím slev na dani, protože tato forma podpory je zatím odstrčena od poskytování přímé finanční podpory.

4.5 Smrt živitele

Společným rysem ČR a Švédska je součást sociálního pojištění a to důchodové pojištění, ze kterého jsou vypláceny stejné důchody jako je starobní, vdovský/vdovecký a sirotčí.

Pohřebné

Zde je to obdobné jako u porodného. ČR tuto univerzální dávku vyplácí na zvýšené výdaje v souvislosti s pohřbem pro člena rodiny, který činí 5 000 Kč. Z hlediska státu se to jeví jako projev soustrasti pro pozůstalé. Ve Švédsku se tato forma podpory nevyskytuje.

Sirotčí důchod

Pro nárok na sirotčí důchod platí jak v ČR, tak ve Švédsku, že zemřelý rodič musel pobírat starobní důchod. Pokud ovšem tuto podmínku nesplní, je sirotkovi ve Švédsku vyplacen pozůstalostní příspěvek.

Tabulka 16 *Sirotčí důchod v ČR a Švédsku*

	ČR	Švédsko
Délka pobírání důchodu	Po dobu, kdy je dítě považováno za nezaopatřené.	Do 18 let, pokud studuje do 20 let věku dítěte.
Výpočet dávky	Základní výměra + procentní výměra, tj. 2 270 Kč + 40 % ze starobního důchodu, který zemřelý pobíral	Do 12 let 35 % ze starobního důchodu, starší 12 let 30 % ze starobního důchodu
Výše vypočtené dávky	5 412 Kč	3 313 SEK

Zdroj: Vlastní zpracování z (ČSSZ, 2011), (Pensionmyndigheten, 2011)

ČR: Sirotek má nárok na důchod po svém zemřelém otci, který pobíral starobní důchod v průměrné výši 10 123 Kč (ČSÚ, 2011a). Pro starobní důchod je stejná základní výměra jako pro sirotčí, tedy 10 123 Kč se rozloží na základní (2 270 Kč) a procentní výměru

(7 853 Kč). Z toho plyne výše sirotčího důchodu, tedy 2 270 Kč základní výměra se sečte s procentní, která činí 40 % ze 7 853 Kč, celkem 5 412 Kč činí výše sirotčího důchodu měsíčně, který zde vychází o 300 Kč nad průměr.

Švédsko: U dítěte do 12 let se počítá 35 % ze starobního důchodu. Pokud je v úvahu průměrný důchod 9 465 SEK, který pobíral rodič, činí sirotčí důchod 3 313 SEK měsíčně.

Ze vzorce na výpočet dávky je jasné, že ČR poskytuje větší finanční zabezpečení pro děti v případě smrti rodiče, ovšem jednoduchost je opět výhodou Švédska. Pro ČR je tedy možné navrhnout pouze zjednodušení výpočtu dávky. Ovšem její výše je odpovídající pro potřeby dítěte, pokud mu zemře rodič, po dobu než si samo začne vydělávat.

Vdovský důchod

Jelikož vdovský důchod již není ve Švédsku uplatňován, pouze pro starší ročníky porovnáme český vdovský důchod s již novějším zavedeným švédským důchodem na přizpůsobení a zaručeným minimální důchodem.

V tabulce 16 lze vidět konstrukci dávek, pro rozhled je zahrnuta i stará konstrukce švédského vdovského důchodu, který je ve čtvrtém sloupci tabulky.

Tabulka 17 *Vdovský důchod v ČR a Švédsku*

	ČR	Švédsko – důchod na přizpůsobení a zaručený minimální důchod	Švédsko – vdovský důchod
Délka pobírání důchodu	1 rok od smrti manžela nebo do doby pokud je dítě považováno za nezaopatřené	1 rok, lze prodloužit o další 1 rok, než nejmladší dítě nedovrší 12 let věku	6 měsíců nebo do doby pokud dítě nedovrší 12 let věku
Výpočet dávky	Základní výměra + procentní výměra, tj. 2 270 Kč + 50 % ze starobního důchodu, který zemřelý pobíral	55 % ze starobního důchodu zemřelého, nebo pokud nepobíral 2,1násobek základní částky	50 % ze součtu důchodů manželů mínus fiktivní důchod ženy
Výše vypočtené dávky	6 197 Kč	5 206 SEK nebo 7 800 SEK	5 679 SEK

Zdroj: Vlastní zpracování z (ČSSZ, 2011), (EU, 2011)

ČR: Vdova má nárok na vdovský důchod po svém manželovi, který pobíral starobní důchod v průměrné výši. Postup je stejný jako při výpočtu sirotčího důchodu, jen je rozdílná procentní výměra, která činí 50 %. Tedy polovina ze 7 853 Kč se přičte k základní výměře a z toho plyne výše vdovského důchodu, a ten činí 6 197 Kč. To se blíží k průměrné výši vypláceného vdovského důchodu ve výši 6 743 Kč.

Švédsko - *důchod na přizpůsobení a zaručený minimální důchod*: 55 % z průměrného důchodu činí 5 206 SEK. V případě, že zesnulý nepobíral starobní důchod, potom zaručený minimální důchod činí 44 000 SEK (Regeringskansliet, 2012) vynásobený 2,13 to je rovno 93 720 SEK za rok.

Švédsko - *vdovský důchod*: Manžel i manželka pobírali roční průměrný starobní důchod 113 580 SEK za rok. Ze součtu obou důchodů činí polovina 113 580 SEK. Vdovský důchod je rozdíl mezi 50 % z jejich celkového důchodu a fiktivního důchodu ženy, který je roven 40 % z 113 580 SEK. Z toho tedy plyne výše důchodu 113 580 SEK minus 48 432 SEK to je rovno 68 148 SEK za rok.

Z pohledu naší republiky je výpočet dávky stejný jako pro sirotčí důchod, jen se liší procentní výměra o 10 %. Ze strany švédského sociálního státu je zřejmé, že dávku zjednodušil a výhodně pro pozůstalé i zvýšil, jelikož se prodloužila doba možnosti pobírání důchodu. Lze tedy vyslovit fakt, že ČR vzhledem k druhé zemi má úplně jiný způsob výpočtu, ale v délce podpory je zas vedoucí. Výše české dávky činí přes 60 % průměrného starobního důchodu, tedy částka je štedřejší než poskytuje Švédsko, kde je to o 5 % méně. Dávka v ČR i ve Švédsku je dobře konstruována.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo porovnání českého a švédského systému rodinných politik zaměřené na rodiny s dětmi, z hlediska poskytování finanční podpory rodinám v poměru k mediánové mzdě a navrhnout možná zlepšení pro Česko.

Každá země je představitelem jiného modelu rodinné politiky, ale společné mají prosazování modelu dvojího příjmu. Ovšem systém podpory rodin s dětmi v ČR lze považovat za srovnatelný s ostatními evropskými zeměmi. ČR je přiřazena k postsocialistickému modelu a její rodinná politika se vyznačuje mnoha možnostmi využití dávek od státu, které kryjí řadu sociálních událostí. Snaží se přizpůsobovat současným trendům jako to, že opouští propopulační cíle a zaměřuje se na podporu jen těch, kteří jsou v životní nouzi a podporu rodin s dětmi a především nezasahuje do rozhodování rodin. Švédsko, představitel sociálně demokratického modelu, je oproti ČR velmi zkušený stát v oblasti rodinné politiky. Zejména jeho prvotní cíl je, že klade důraz na co nejvyšší podporu rodin s dětmi, což vypovídá o tom, že úhrnná porodnost v této zemi stále roste.

Z komparace lze vyvodit závěr, že zabezpečení rodin v ČR je na nižší úrovni, než obdobné sociální zabezpečení švédských rodin. Pokud se jedná o výdaje na sociální zabezpečení rodin s dětmi, tak švédské výdaje převyšují i EU a činí 4 % HDP oproti ČR, které vynakládá méně než 2 % HDP. Také v porovnání životní úrovně je na tom Švédsko lépe než ČR, pokud se podíváme na jejího představitele mediánové mzdy, tak v ČR dosahuje nižší částky, než ve Švédsku a to i v přepočtu na mezinárodní měnu.

Zároveň bylo zjištěno, že finanční podpora rodin je ve Švédsku realizována v rámci systému rodičovského pojištění, kde se výplata dávek váže na předchozí příjem rodiny, a vysoké redistribuce. Podpora v ČR, realizována v rámci státní sociální podpory či nemocenského pojištění, je naopak spíše zaměřena na tradiční rodiny, kde muž je jako hlavní živitel, zatímco ženy jsou odsouvány v důsledku narození dítěte z pracovního trhu. Redistribuce zde také probíhá, ale v menším rozsahu než ve Švédsku.

Z nosné části práce vyplývá, že švédské vysoké dávky kompenzují ztrátu příjmu v důsledku nastání sociální události spojené s rodinou ve většině případů ve stejné výši či o něco nižší než je právě mediánová mzda. VPTM představuje 98 % v ČR a ve Švédsku 76 %, což je zrovna jedna z výjimek nižší vyplácené částky. Dále rodičovský příspěvek vyplácený v období rodičovské dovolené dosahuje ve Švédsku výše 76 % mediánové mzdy a v ČR pouhých 51 %.

V období výchovy Švédsko opět poskytuje vyšší dávky a to ošetrovné ve výši 13,4 %, ale v přepočtu na měsíc 96,7 % mzdy, kdež to Češi dostanou 92,2 % mzdy a dávka představuje 9 %. Další dávkou přídavek na dítě se poskytuje v poměru k mediánové mzdě ve Švédsku 8,9 % a v ČR 5,8 %, což představuje o toto procento vyšší mzdu. V oblasti příspěvku na bydlení je zde Švédsko přísné a dávku poskytuje opravdu jen těm, kteří mají nízký příjem nebo vůbec nepracují. Kdež to v ČR dosahuje příspěvek výše skoro pokrytí polovinu průměrného nájmu, což představuje 14,8 % mediánové mzdy, tedy o tuto částku dostane rodina navíc.

Z hlediska nepřímé podpory, daňových slev rodinám, jsou na tom oba státy stejně, usilují o to, aby měli rodiče motivaci chodit do práce a tím si snížili svůj daňový základ. Jen se liší obsahem. V ČR zaměřené přímo na rodiny, ale Švédsko poskytuje takové slevy, kde se snaží ulevit tím, že si pro dítě obstarají hlídání. Tato oblast jde stranou a státy se snaží podporovat spíše přímo.

Z důchodového pojištění při ztrátě živitele rodiny obě země poskytují stejné dávky. Sirotčí i vdovský důchod v obou případech dosahuje průměrné výše určitého důchodu v zemi, kde ale výše v ČR je vyšší. Vzhledem k mediánové mzdě činí vdovský důchod u nás 27,4 % a ve Švédsku 19,6 %.

ČR mimo výše uvedené dávky ještě poskytuje dávky státní sociální podpory porodné a pohřebné. V případě rodiny se dvěma dětmi, ale nárok na porodné není, tedy žádné přilepšení k příjmu v důsledku narození rodič nemá.

Také jsou velice zajímavé poznatky poskytování rodičovského příspěvku, který se týká sloučení rodinného života s pracovním. Předpokladem sociálního státu je dosahovat, co nejvyšší zaměstnanosti. Ve Švédsku se tento cíl daří plnit a v roce 2010 dlouhodobá

nezaměstnanost činila 1,5 %, a tím zvyšuje i příjmy do státního rozpočtu, kdež to ČR vykazuje dvakrát tolik vyšší dlouhodobou nezaměstnanost. Švédský systém vyplácení rodičovského příspěvku je velice flexibilní, který se snaží právě brzký návrat žen na pracovní trh. ČR ještě takový propracovaný systém nemá, proto je možné si vzít z tohoto státu příklad a snažit se zvyšovat zaměstnanost žen v době rodičovství. K tomu už napomohla změna rodičovského příspěvku od nového roku, kde návrat do profesního života nebude znamenat ztrátu nároku na rodičovský příspěvek. Ještě lze vidět rozdílnost v poskytování PPM v době MD. Švédský stát mateřskou od rodičovské vůbec nerozlišuje, ale ČR mateřskou vyplácí z nemocenského pojištění a pak rodičovský příspěvek, jako státní podporu, což představuje náročnost systému.

V souhrnu lze tedy konstatovat, že podpora rodin v ČR je spojena s nižším příjmem jak ve Švédsku. Velkou výhodou je švédský systém rodičovského pojištění, které představuje zjednodušeně řečeno spoření na období od založení rodiny, ze kterého je vyplácena většina dávek na podporu rodin s dětmi.

Seznam použité literatury

Citace

Boučková, Ž., 2008. Přednášky z předmětu Sociální zabezpečení. TUL, ekonomická fakulta.

ČSÚ, 2011. *Obyvatelstvo - roční časové řady* [online]. Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1920 až 2010, analytické údaje. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu

ČSÚ, 2011a. *Statistická ročenka České republiky 2011* [online]. Sociální zabezpečení. Výdaje na dávky nemocenského pojištění; vyplacené důchody a dávky důchodového pojištění; vyplacené dávky státní sociální podpory; průměrná měsíční výše důchodu. [vid. 2012-03-30]. Dostupné z URL: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/kapitola/0001-11-2010-2500>

ČSÚ, 2011b. *Struktura mezd zaměstnanců v roce 2010* [online]. Distribuce hrubých měsíčních mezd zaměstnanců podle hlavních tříd KZAM. [vid. 2012-03-26]. Dostupné z URL: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95002DE2FD/\\$File/w310911A19.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/95002DE2FD/$File/w310911A19.pdf)

ČSÚ, 2011c. *Česká republika v mezinárodním srovnání* [online]. Práce, sociální statistiky. Harmonizované indexy spotřebitelských cen; HDP na obyvatele podle standardu kupní síly; celková míra zaměstnanosti – obyvatelstvo ve věku 15 – 64 let; dlouhodobá míra nezaměstnanosti - celkem. [vid. 2012-03-26]. Dostupné z URL: <http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/p/1607-11>

ČSSZ, 2011. *Pozůstalostní důchody* [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/pozustalostni-duchody.htm>

ČSSZ, 2012. *Peněžitá pomoc v mateřství* [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.html>

ČSSZ, 2012a. *Ošetřovné* [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/osetrovne.htm>

DEMOGRAFIE, 2011. *Analýzy a komentáře* [online]. ANALÝZA: Vývoj úhrnné plodnosti v demograficky vyspělých zemích. [vid. 2012-01-31]. Dostupné z URL: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=786

DUVANDER A., HAAS L., CHRONHOLM A., 2010. *Sweden* [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Country_notes/Sweden.published.oct_2010.pdf

EARLES, K., 2010. *Childcare and Parental Leave in Sweden: Implications for Women's Employment and Gender Equality* [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: http://www.fondazionefeltrinelli.it/dm_0/FF/FeltrinelliCmsPortale/0386.pdf

EU, 2011. *Your social security rights in Sweden*. [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_cs.pdf

EUROSTAT, 2012. *Úhrnná plodnost* [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdde220&=0>

FÖRSÄKRINGSKASSAN, 2008. *Housing allowance for family with children* [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/50609fe9-629f-480e-a277-938d8b40b1ec/bob_unga_eng.pdf?MOD=AJPERES

FÖRSÄKRINGSKASSAN, 2010. *Pregnancy benefit* [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/76c1cbad-e4fb-4367-a9f5-7e1f8b26700c/havandeskapspenning_eng.pdf?MOD=AJPERES

FÖRSÄKRINGSKASSAN, 2010a. *Temporary parental benefit for care of children*. [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/10448b33-a276-4cef-86c0-9d5ccbb7a88d/tillfallig_foraldrapenning_sjuk_eng.pdf?MOD=AJPERES

FÖRSÄKRINGSKASSAN, 2010b. *Child allowance* [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/3573e1a0-c838-4e7c-bf65-c634544bc55d/barnbidrag_flerbarnstillagg_eng.pdf?MOD=AJPERES

FÖRSÄKRINGSKASSAN, 2012. *Parental benefit* [online]. [vid. 2012-04-07]. Dostupné z URL: http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/28f32b72-c3fd-43a9-9c33-038fdad53c00/F%C3%B6r%C3%A4ldrapenning_FK_4070+Fa_enGB.PDF?MOD=AJPERES

FÖRSÄKRINGSKASSAN, 2012a. *Housing allowance for family with children* [online]. [vid. 2012-04-07]. Dostupné z URL: http://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/f89f3cdf-3c50-486f-9a9e-872b96a858c4/Bostadsbidrag_barnfamilj_FK_4062d+Fa_enGB.PDF?MOD=AJPERES

KELLER, J., 2009. *Soumrak sociálního státu*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 158 s. ISBN 978-80-7419-017-9.

KREBS, V.; et al., 2010. *Sociální politika*. 5. vyd. Praha: ASPI, 2010. 544 s. ISBN 978-80-7357-585-4.

MATĚJKOVÁ, B.; PALONCYOVÁ, J., 2003. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I.* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2003. 246 s. ISBN 80-210-3630-3.

MATĚJKOVÁ, B.; PALONCYOVÁ, J., 2004. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II.* Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2004. 79 s. ISBN 80-239-3017-6.

MPSV, 2004. *Národní zpráva o rodině.* Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004. Také dostupné z URL: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf

MPSV, 2005. *Národní koncepce rodinné politiky.* Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2005. [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf

MPSV, 2011. Příjmy a životní úroveň. *Životní a existenční minimum od 1.1.2012.* [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://www.mpsv.cz/cs/11852>

MPSV, 2011a. Sociální tematika. *Rodičovský příspěvek* [online]. [vid. 2012-02-15]. http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp

MPSV, 2011b. Sociální tematika. *Příspěvek na bydlení* [online]. [vid. 2012-02-15]. http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni

MPSV, 2011c. Rodina a ochrana práv dětí. *Daňová opatření* [online]. [vid. 2012-02-15]. <http://www.mpsv.cz/cs/4>

MPSV, 2012. *Nemocenské pojištění v roce 2012* [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://www.mpsv.cz/cs/7>

MPSV, 2012a. *Státní sociální podpora* [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://www.mpsv.cz/cs/2>

MUNKOVÁ, G., et al., 2004. *Sociální politika v evropských zemích.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 189 s. ISBN 80-246-0780-8.

NOSKOVÁ, V., 2011. *Sociální politika* [online]. [vid. 2012-01-31]. Dostupné z URL: http://zameklomnice.cz/pdf/implementace/docs/1_rocnik/SOS/SP/teorie.pdf

PENSIONSMYNDIGHETEN, 2011. *Barnpension* [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: <http://www.pensionsmyndigheten.se/Barnpension.html>

PŘIB J., et al., 2011. *Průvodce sociálními dávkami.* Praha: BMSS-START, 2011. 152 s. ISBN 978-80-86140-69-8.

REGERINGSKANSLIET, 2012. *Social insurance in Sweden* [online]. [vid. 2012-04-05]. Dostupné z URL: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/15473/a/183495>

SCB, 2011. *Salary dispersion by sector and sex 2010* [online]. [vid. 2012-03-26]. Dostupné z URL: http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____149078.aspx

SCB, 2012. Socialförsäkring, *Socialförsäkringens utgifter, miljoner kronor* [online]. [vid. 2012-04-07]. Dostupné z URL: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/OV0904_2012A01_BR_19_A01BR1201.pdf

Social insurance in Sweden, 2009. Stockholm: Ministry of Health and Social Affairs Sweden [online]. [vid. 2012-03-01]. Dostupné z URL: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/75/63/d1783aed.pdf>

SOCIÁLNÍ REFORMA, 2012. *Změny 2012: Rodičovský příspěvek* [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4#1.4>

TOMEŠ, I., 2010. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 440 s. ISBN 978-80-7367-680-3.

TOMEŠ, I., 2011. *Obory sociální politiky*. 1. vyd. Praha: Portál 2011. 366 s. ISBN 978-80-7367-868-5.

ZÁKON O DANÍCH Z PŘÍJMU, 1992. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/dprij/>

ZÁKON O DŮCHODOVÉM POJIŠTĚNÍ, 1992. Zákon č. 155/1992 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/duchodpoj/cast4h5.aspx>

ZÁKON O NEMOCENSKÉM POJIŠTĚNÍ, 2006. Zákon č. 187/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/nemocenske-pojisteni/>

ZÁKON O STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPOŘE, 1995. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/117-1995-sb-zakon-o-statni-socialni-podpore.html>

ZÁKON O ŽIVOTNÍM A EXISTENČNÍM MINIMU, 2006. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů. [online]. [vid. 2012-02-15]. Dostupné z URL: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/110-2006-Sb-zakon-o-zivotnim-a-existencnim-minimu.html>

Bibliografie

VOSTATEK, J. Sociální a soukromé pojištění. 1.vyd. Praha: CODEX Bohemia, 2000. 601 s. ISBN 80-85963-21-3.